

Suomen Lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu
www.lammasyhdistys.fi

2|2023

Lammas & vuohi

Vaikean synnytyksen jälkihoito
Kilien alkukasvatus
Villa-hanke antoi arvokasta tietoa

Villat meille – langat teille!

Aidosti suomalaisesta villasta

Olemme ottaneet jo 70 vuoden ajan vastaan suomalaista villaa ja valmistaneet siitä laadukasta huovutusvillaa, hahtuvaa, hahtuvalankaa sekä karsta- ja kampalankaa. Tuo villat meille omaeräkehuuseen (väh. 20kg), saat omat tuotteet meiltä sovitulla tavalla.

Ostamme laadukasta villaa!

Villan ostohinnan merkittäväällä korotuksella turvaamme laadukkaan villan saannin, tuemme lampurien työtä ja lisäämme maaseudun elinvoimaa.

Suomenlammas valkea, musta ja ruskea sekä kainuunharmas
1. laatu 4.00 eur / villakilo, 2. laatu 2.50 eur / villakilo

Kysy tuottajasopimuksesta ja tuottajahinnoista:
villanosto@pirtinkehraamo.fi

Olethan yhteydessä meihin etukäteen isompia villaeriä tuodessasi: puh. 010 617 3030
tai kehraamo@pirtinkehraamo.fi

**Tutustu tuotteisiin myös verkko-
kaupassamme:**

www.pirtinkehraamo.fi/verkkokauppa

Pirtin Kehräämö

Villatarinoita voit seurata myös Facebookissa sekä Instagramissa!

Tehtaanmyymälä ma–pe 8–16, Kehräämöntie 2, 51520 Hirola (Mikkeli) 010 617 3030

Lammas & vuohi 2/2023

Päätoimittajalta

Uusi elämä on taas täällä!

KARITSAT JA KILIT ovat varma kevään merkki. Samalla ne ovat satsaus tulevaisuuteen. Eläimen elämän ensimetreillä on suuri merkitys jatkon kannalta niin tuotos- kuin jalostusmielessäkin, ja siihen on syytä satsata kunnolla. Tähän lehteen on koottu sekä tutkimustietoa että kokemuksen syviä rintoja siitä, miten alkukasvatus kannattaa hoitaa, jotta eläimen tulevaisuus olisi paras mahdollinen.

Mitä tulee uuteen ohjelmakauteen, sen yksityiskohdat ovat vähitellen alkaneet paljastua erilaisten koulutusten ja infopakettien myötä. Aikamoisia yllätyksiä on tullut taas eteen, ja pelkona on, että sellaisia on tulossa vielä lisää. Ei voi kuin ihmetellä, millainen himmeli on säädöksistä saatu taas rakennettua. Tuntuu, että viranomaisetkin ovat paikoin ulalla tulkinnoista, ja perinteisestihän se on tietenkin tuottaja, joka lopulta maksaa virhetulkinnat... Luomun kohdalla ei voi välttyä ajatukselta, että tarkoitus ei ole enää tuottaa ruokaa vaan tehdä ainoastaan ilmasto- ja ympäristötekoja. Olisi kyllä kiva lähettää joku agentti selvittämään, miten homma menee muissa EU-maissa.

Aurinko kuitenkin paistaa, ja traktorit ovat ainakin täällä etelässä jo pelloilla. Hyvää uutta kasvukautta siis joka tapauksessa kaikille lukijoille!

Marjo Simpanen

LAMMAS & VUOHI NRO 3/2023
Aineistopäivä 19.5.2023 • Ilmestyy 23.6.2023
Teema: Jalostus

Tässä numerossa

- 4–5 **Tuoretta satoa**
- 6 **Laumanvartijakoiran hyödyt**
- 7 **NettiKatras tutuksi**
- 8–11 **VILLA-hankkeen tuloksia**
- 12–14 **Ruotsin lammasketjulla tuttuja haasteita**
- 15 **Aidan toiselta puolen**
- 16 **Pääkirjoitus**
- 16–17 **Pikkukaritsan hyvinvoinnin varmistaminen**
- 18–20 **Iso-Junnot panostavat jokaiseen karitsaan**
- 21–23 **Auta vaikeasti syntynyttä**
- 24–25 **Kilien kasvatus Jokiniemessä**
- 26–28 **Vuohitila Kosket ja Toukarin jäätelö**
- 29 **Suomenvuohi – vuoden maatiaiseläin**
- 30 **Suomenvuohen siementä pankkiin**
- 31 **Vuohien nupoutus lain näkökulmasta**
- 32–33 **Sairaudet syynissä – näytteistä nähtyä: Lampaiden ja vuohien zoonoosin osa 2**
- 34–35 **Lammaseläinlääkärit kokoontuivat**
- 36–37 **Kotimaista karitsanlihaa arkeen ja juhlaan**
- 38–39 **Inhemskt lammkött för vardag och fest**
- 40 **Kevätkokouskutsu ja kesäretki**

KANNESSA

Vuohitila Kosketin vuohet saavat ulkoilla ympäri vuoden.
KUVA: Anna Kujala

WWW.LAMMASYHDISTYS.FI

Lammas & vuohi

Kustantaja
Suomen Lammasyhdistys r.y.

Tilaushinta
79 €/vuosikerta (5 numeroa),
sis. SLY:n jäsenyyden
Kannattajajäsenyyden 300 €/vuosi
Lehden tilaukset ja jäsenasiat
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi
Taitto Tipos Ab
Paino Grano, Vaasa
ISSN 0785-7276

Päätoimittaja
Marjo Simpanen
puh. 044 973 7000
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi
Toimitussihteeri
Anna Kujala
Puh. 040 520 5436
lammaslehti@gmail.com
Ilmoitusmyynti
Eila Pennanen
puh. 044 236 9902
ilmoitukset@lammasyhdistys.fi

Kirjoittajat ja kuvaajat 2/2023

Kaie Ahlskog, Minna Haataja-Koskinen, Ann-Helena Hokkanen, Terhi Jääskeläinen, Teija Kokkonen, Annaelina Kotilainen, Anna Kujala, Marko Kurikka, Sari Kurikka, Marko Mäenpää, Marko Penttimäki, Anu Pentti, Meri Pesonen, Eero Rautiainen, Johanna Rautiainen, Sini Sillanpää, Marjo Simpanen, Janina Sivonen, Petra Tuunainen, Hannele Ulvo

TYÖPAJOJA
LAMPUREILLE

Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hankkeessa (Lihaketju-hanke) järjestetään tuottajille työpajoja eri aiheista. Työpajoissa on mukana pilottitiloja esittelemässä heidän tiloillansa hyväksi koettuja toimintamalleja.

Jokaisesta aihealueesta koostetaan myös toimintamallikortti. Toimintamallikortteja ei ole vielä julkaistu.

Alkuvuonna työpajoista on järjestetty lampaiden käsittely- sekä karitsointi & karitsan alkukasvatus -työpajat. Karitsan kasvatus 1 -työpaja on pidetty juuri ennen tämän lehden ilmestymistä.

Loppuvuoden työpajoissa käsitellään seuraavat aiheet; nurmi ja laidun, astutus/jalostus, karitsankasvatus 2 (teuraslaatu) ja ympäristökijät.

Tulevista tapahtumista löydät hankkeen kotisivuilta; www.aitomaaseutu.fi/hankkeet/lammasketju ja Facebookista; www.facebook.com/Lammasketju1.

Tulossa kesällä 2023 – Kerinnän MM-kilpailut
Auta Suomen joukkue matkaan!

Tämän vuoden kesäkuussa 19.-25.6.2023 järjestetään kerinnän maailmanmestaruuskilpailut, The 2023 Golden Shears Sheep Shearing & Woolhandling World Championships, Skotlannin suurimman maataloustapahtuman, the 2023 Royal Highland Shown, yhteydessä. Maailmanmestaruudesta kilpaillaan kahden vuoden välein. Kilpailijoita odotetaan osallistuvaksi yli 30 eri maasta.

Yhdistyksemme on ensimmäistä kertaa toimintansa aloittamisen jälkeen lähettämässä joukkueen edustamaan Suomea MM-kilpailuihin. Mestaruudesta lähtevät kilpailemaan **Marko Käsälä** sekä **Lauri Tolonen**. Kilpailuun tuomariksi lähtee **Jenni-Stiina Inkinen**.

Pyydämme apuasi

Kilpailureissun mahdollistamiseksi pyydämme SINUA osallistumaan pienellä tai

suuremmalla summalla kilpailukulujen kattamiseen. Pienistä puroista kasvaa suuri joki. Tavoitteemme on kerätä noin 5000 euroa kilpailijoiden kulujen kattamiseksi. Yhdistyksenä hoidamme matkan käytännön järjestelyt ja osallistumme matkakulujen keräämiseen muun muassa kerintätempauksilla.

Kilpailuun valmistautumista ja matkaa Skotlantiin voit seurata Suomen Keritsijät ry:n Facebook sivulla.

- Maksutiedot: Suomen Keritsijät ry, FI63 4358 0010 0235 88,
- Viesti: MM-kilpailut 2023
- <https://keritsijat.wordpress.com/>
- <https://www.royalhighlandshow.org/golden-shears-2023/>

Terveisin
Suomen Keritsijät ry

HAMKin opiskelijat tekevät tutkimusta petovahingoista

Neljä HAMKin agrologiopiskelijaa tekevät tutkimusta Suomessa tapahtuvista petovahingoista ja niiden vaikutuksesta lampureiden työhön. Tutkimus toteutetaan kyselyllä, jonka avulla selvitetään muun muassa petovahinkojen määrää ja missä päin Suomea ne ovat tapahtuneet, kuinka monta vahinkoa on jäänyt ilmoittamatta ja mikä peto on ollut asialla. Lisäksi halutaan selvittää kuinka paljon sattuneet petovahingot tai niiden uhka vaikuttaa lampureiden jaksamiseen ja työhyvinvointiin sekä lammastilojen tulevaisuuden suunnitelmiin. Olisi toivottavaa, että mahdollisimman moni lampuri vastaisi kyselyyn, jotta tulokset olisivat kattavat ja rehelliset. Tutkimuksen tulokset ovat nähtävillä loppuvuodesta 2023 ja ne julkaistaan myös Lammas & vuohi -lehdessä sekä Facebookissa.

Yhteistyöstä kiittäen,
opiskelijat Jenna, Anniina, Eeva-Kaarina ja Sanni

Maatalouden investointi- ja aloitustukien haut alkoivat

Maatalouden investointi- ja aloitustukien ensimmäinen tukijakso on 3.4.–10.5.2023. Hakemus tehdään sähköisenä Ruokaviraston Hyrrä-asiointipalvelussa, <https://hyrra.ruokavirasto.fi>.

Maatalouden investointituen ehdot ja tuettavat kohteet pysyvät pääosin samanlaisina kuin edellisellä EU-rahoituskaudella. Maatalouden investointituilla rahoitetaan entistä enemmän maatilojen panostuksia uusiutuvaan energiaan, ympäristön tilaa ja kestävää tuotantoa edistäviin toimiin sekä eläinten hyvinvointiin ja tuotannon bioturvallisuuteen.

Nuoren viljelijän aloitustuella helpotetaan sukupolvenvaihdoksia ja kannustetaan uusia viljelijöitä ryhtymään alalle. Aloitustukea voi saada tilanpidon aloittava alle 41-vuotias viljelijä. Aloitustuen ehdot eivät merkittävästi muutu. Muutoksena edelliseen EU-rahoituskauteen aloitustukseen liittyvään lainaan voidaan tästä lähtien myöntää valtiontakaus. Aloitustuen maksua on myös jatkossa haettava erillisellä maksuhakemuksella.

Alueelliset ELY-keskukset neuvovat tukien hakemisessa ja myöntävät tuet.

Investoinnin toteuttamisen saa jatkossa aloittaa omalla riskillään, kun hakemus on tullut vireille. Aiemmin investoinnin toteuttamisen sai aloittaa vasta myönteisen päätöksen saatuaan.

**Ilmoita epäilyttävät yhteydenotot
kunnan elintarvikevalvontaan**

Ruokaviraston tietoon on tullut, että lammastilallisille on tullut enenevässä määrin yhteydenottoja mm. etnisiä ravintoloita edustavilta henkilöiltä, koskien tainnuttamatta teurastetun lampaan lihaa. Kyselyt ovat koskeneet joko suoraan lihan ostomahdollisuutta tai elävien eläinten ostoa tainnuttamatta teurastukseen.

Ruokavirasto toivoo, että em. kaltaisten kyselijöiden nimi ja mahdolliset yhteystiedot ilmoitettaisiin suoraan oman kunnan elintarvikevalvontaviranomaiselle, jotta mahdollisen lainvastaisen teurastuksen tuotteet voidaan jäljittää elintarvikehuoneistojen (muun muassa ravintolat ja myymälät) tarkastuksissa. Tiedustelijoille voi myös kertoa, että tainnuttamatta teurasta-

minen on Suomessa kiellettyä ja rangaistava teko.

Kuntien elintarvikevalvonnan yhteystiedot löytyvät Ruokaviraston verkkosivulta: Ruokavirasto.fi > Elintarvikkeet > Elintarvikeala > Ota yhteyttä elintarvikevalvontaan

Ilman eläimen tainnutusta tehtävä uskonnollinen teurastus ei ole Suomessa sallittua. Suomessa myydään kuitenkin myös tällä tavoin ulkomailla tuotettua lihaa.

Suomen lainsäädäntö mahdollistaa sellaisen uskonnollisista syistä noudatettavan erityisen teurastustavan, jossa verenlasku aloitetaan samanaikaisesti eläimen tainnuttamisen kanssa. Uskonnollisista syistä noudatettava erityinen teurastustapa on sallittua vain teurastamossa Ruokaviraston

tarkastuseläinlääkärin läsnä ollessa. Edellä mainittu vaatimus sisältyy myös uuteen Eläinten hyvinvointilakiin, joka tulee voimaan 1.1.2024.

Monet islamilaiset yhteisöt hyväksyvät kuitenkin myös eläinten tainnuttamisen ennen verenlaskua, ja käytännössä Suomessa tuotetaankin teurastamoissa halal-lihaa vain siten, että eläin tainnutetaan ensin ennen verenlaskua. Suomessa teurastamossa tehty halal-teurastus ei eläinten kohtelun ja hyvinvoinnin osalta siten poikkea tavanomaisesta teurastuksesta.

Minna Haataja-Koskinen

erityisasiantuntija, eläinten hyvinvointi
Ruokavirasto,
Eläinten hyvinvoinnin ja tunnistamisen yksikkö

Jalostuslampolat

Suomenlammas		
Kivipellon tila (mu)	Pirjo ja Hannu Iso-Junno	1
Perkkiön tila (mu, ru)	Tony ja Kati Kajander	2
Mäenkoikkalan tila (ru)	Ann-Mari Lintunen	1
Ylä-Härkösen lammastila (va)	Juha Koro ja Nina Snellman	2
Parikan tila (va)	Pia ja Anssi Parikka	3
Lihasulan kartano (va)	Vihtori Peltonen - Lihasulan säätiö sr	1
Kainuunharmas		
Noittaa tila	Helinä Leppänen	3
Lahtelan lammastila	Niina ja Ismo Lohva	2
Kivipellon tila	Pirjo ja Hannu Iso-Junno	1
Soinilanmäki	Tiina Hirvonen	2
Kokemäen koulutila	Huittisten Ammatti- ja Yrittäjäopisto	2
Dorset		
Putkisalun kartano	Mikael Westersträhle	2
Oxford down		
Woolenberg	Hannele ja Timo Enberg	3
Sirolan Oxford Down	Roosa Honkanen	2
Heli's Oxford	Heli Rosvall	2
Suffolk		
Anttilan tila	Hannele ja Juha Moisander	3
Texel		
Prellun tila (va)	Paula Kiiski	3
Suosaaren Texel (va)	Sarita Mikkonen	3
Ollqvistin lammastila – Ollqvist fårfarm (va)	Christer Ollqvist	3

TÄNÄ VUONNA saimme yhden "uuden" jalostuslampolan, kun Lihasulan kartano palasi yli kymmenen väli vuoden jälkeen valkoisen suomenlampaan jalostuslampolaksi. Vanhoista jalostuslampoloista jalostuslampolastuksesta luopuvat Tiensuun tila (valkoinen suomenlammas), Pelso (suomenlammas ja kainuunharmas), Niemelän lammastila (kainuunharmas) sekä Syrjälän lammastila (valkoinen ja blue texel). Näin ollen jalostuslampoloita on vuonna 2023 yhteensä 18. Viereisestä taulukosta näet kaikki jalostuslampolat sekä monesko vuosi kolmivuotiskaudesta tilalla on menossa.

Suomen Lammasyhdistyksen jalostusvaliokunta tarkistaa vuosittain, että jalostuslampolat täyttävät niille asetetut vaatimukset. Kokonaan uusien jalostuslampoloiden sekä uusien kolmivuotiskausien suhteen lopullisen hyväksynnän tekee SLY:n hallitus jalostusvaliokunnan esitysten perusteella.

Jalostuslampolalta vaaditaan selkeää pitkäjänteistä visiota jalostustyölle sekä sitä tukevaa riittävää eläinmateriaalia ja tulosten seurantaa. Tilan on kuuluttava tuotosseurantaan ja punnittava sekä jalostusarvosteltava kaikki jalostuskat-raaseen kuuluvien uuhien ja pässien jälkeläiset. Myös teurastulokset sekä aikuisten eläinten painot on tallennettava. Jalostuseläinten tulee olla sekä rakenteeltaan että jalostusarvoiltaan pääsääntöisesti rotunsa keskiarvoa parempia. Myös tilan kaikkien eläintenpitoa kuvaavien tunnuslukujen tulee olla vähintään valtakunnan keskitasoa. Jalostuslampolat ovat sitoutuneet vastuulliseen eläinkauppaan ja ne myyvät jalostuskäyttöön vain arvosteltuja, terveitä ja laadukkaita puhdasrotuisia eläimiä. Kaikki jalostuslampolat kuuluvat maedi-visna –terveysvalvonnan 1 terveysluokkaan.

Lammastuotanto
Nextille Levelille,
tule mukaan!

SUOMEN LAMMASOSUUSKUNTA

Lisätiedot: Anniina Holopainen, puh. 050 9131 845
suomenlammastosuuskunta@gmail.com
TOIMIALUEENA KOKO SUOMI

4 | Lammas & vuohi

Lammas & vuohi | 5

Laumanvartijakoirista ratkaisu petopaineeseen?

Laumanvartijakoiria on käytetty jo muinoin monenlaisiin työtehtäviin; ne ovat kulkeneet karavaanien mukana silkkitiellä vartiomassa omaisuutta, liikkuneet paimenen kanssa lammasmaiden mukana ja vartioineet paikalleen asettuneen yhteisön tiluksia, karjaa ja omaisuutta pelloilta ja varkailta.

KIRJOITTAJA
Annaelina Kotilainen

Koiran vahvuus lajina on sen sopeutumiskyky. Ihmisen seurassa laumanvartijakoira voi nykyäänkin työskennellä sekä aluevartijana että tiiviisti eläinten seurana eläinvartijana ja kaikkea siltä väliltä. Erilaisilla tiloilla on erilaisia tarpeita ja toiveita koiralle. Joillakin tiloilla käy vierailijoita, joillakin tiloilla ei toivota vaivihkaa saapuvia vieraita ollenkaan. Alueella voi olla suuri petopaine, laidunten maas-

to vaihtelevaa ja koirien toivotaan todella kiinnittyvän laumaan ja keskittyvän itsenäisesti vartioimaan ja puolustamaan tiettyä eläinryhmää ympäri vuorokauden. Toisella tilalla toivotaan, että koira liikkuu koko tilan alueella useiden eläinlajien seassa niitä häiritsemättä, mutta karkottaen kotieläimiä uhkaavan vaaran ja hälyttävän tarvittaessa isäntäväen paikalle. Laumanvartijakoiralle erilaiset tehtävät usein sopivat, kunhan sille kerrotaan selvästi, mitä sen toivotaan tekevän. Koirien taipumukset vaihtelevat yksilöittäin ja rotujen välillä, riippuen siitä, minkälaisissa olosuhteissa rotu on kehittynyt. Koiran tai koirien hankintaa suunnitellessa nämä kannattaa ottaa huomioon. Tärkeintä on tietää ensin itse, mitä koiralta toivoo ja tarvitsee ja miten koiria käytännössä voidaan pitää.

WWF:n laumanvartijaeläinten käytön lisäämistä tutkivassa hankkeessa (2021–2022) teimme kyselyn laumanvartijakoiria jo käyttäville tiloille. Kyselyssä nousi vahvasti esiin koirien ympärivuorokautinen hälytysvalmiuden tuoma apu tilalliselle, sekä tilojen yleinen tyytyväisyys koirien käyttöön ja niiden tuomaan turvallisuuden tunteeseen.

Koirien käyttö perustuu ensi sijassa sen käyttämiin karkottaviin toimiin suhtees-

sa petoihin, eivätkä toimivatkaan koirat välttämättä koskaan joudu pedon kanssa fyysiseen konfliktiin. Laumanvartijakoiran keinoihin kuuluu reviiirinhallinta, kuten merkkailu ja partiointi, uhan ajaminen pois omalta alueelta, karjan siirtäminen pois uhkaavasta tilanteesta. Se voi sijoittaa itsensä uhan ja karjan väliin ja tuki viimeisenä keinona se voi fyysisesti myös hyökätä pedon kimppuun. Petoeläinten ja varsinkin susien käyttäytymiseen laumanvartijakoiralla reviiirinmerkintä ja -hallinta ovat hyviä keinoja. Toki myös muiden kuin koirapetojen häirintä toimii samalla tavoin: metsästyskäyttäytyminen ei etene saalistukseen, vaan pedot lähtevät etsimään helpompia metsästyskohteita.

WWF:n uusi kaksivuotinen hanke, Laumanvartijakoirat petovahinkojen torjunnassa, keskittyy laumanvartijakoirien käyttöönottoon, mahdollisuuksiin ja koiran tai koiria hankkineiden tilallisten vertaistukeen. Ensimmäisenä toimenpiteenä on julkaistu suomen kielelle käännetty ja Suomen oloihin sovellettu laaja australialainen materiaali laumanvartijakoirien käytöstä ja koulutuksesta. Kyseessä on hyvin käytännönläheinen tietopaketti. Laumanvartijakoirien työkäytön vaatimukset ovat Australiassa usein Suomea kovemmat, koska koirien tulee kiinteästi pysyä lähellä jopa tuhatpäisiä karjalaumojia laajoilla laidunalueilla pystyäkseen suojelemaan niitä tehokkaasti. Edellä mainitun kyselyn mukaan Suomessa laumanvartijakoiria ei usein opeteta juuri lainkaan, vaan ne päästetään eläinten joukkoon ilman ohjausta. Suomen oloissa laumanvartijakoirakulttuuri on vielä melko nuorta ja valtaosalla kasvattajista koirat ovat, enemmän tai vähemmän, seurakavain asemassa. Laumanvartijakoiran kasvattaminen karjan läheisyydessä jo aivan pennusta alkaen lisää sen kykyä ja taitoa toimia laumanvartijakoirana aikuisena.

Hankkeen tavoitteena on jakaa tietoa koirien käyttöönotosta mm. webinaarein (ensimmäisenä luennoi **Kaisa Hilska** 28.4.) ja esitellä laumanvartijakoirien pitoa ammattimaisilla eläintiloilla ympäri Suomen. Eri tapahtumiin voivat hankkeesta kiinnostuneet ilmoittautua WWF:n kotisivujen kautta (wwf.fi/laumanvartijahanke/), jossa myös lisätietoa. Hankkeessa projektityöntekijänä on lampuri **Annaelina Kotilainen**, Annaelina.Kotilainen@wwf.fi tai puh. 044 280 7567.

NettiKatras: Tilayhteen veto

Usia ominaisuuksia NettiKatraaseen! Pässikortti- ja uuhikortti- ominaisuudet tulivat NettiKatra-ohjelmiin vuoden vaihteen jälkeen. Pässikortti julkaistiin asiakkaiden saataville tammi-kuun lopulla. Uuhikortti on vielä testauksessa ja tavoitteena olisi saada se asiakaskäyttöön kevään aikana. Pässe- ja uuhikortit löydät NettiKatra-ohjelmasta raportit-välilehdeltä. Se on heti ensimmäinen sivu mille ”klikkaus” johtaa. Täältä samaisesta paikasta löydät myös tilan kaikki eläimet raportit (lammastila), karitsalistat ja alku-

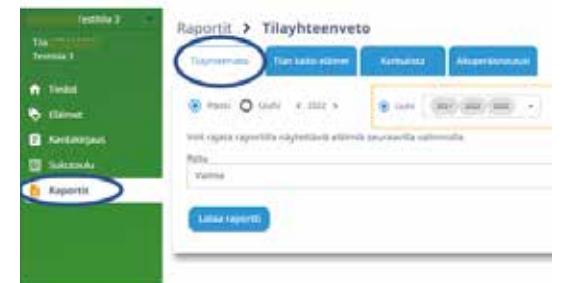
peräisrotutukilistan. Tilayhteenvedon voi myös ladata CSV-muotoon.

Uuhi- ja pässikortilla voidaan valita, min-käläisiä tuloksia halutaan tarkastella. Ohjel-mistossa voidaan muun muassa tarkastella tuloksia rotukohtaisesti, vuosikohtaisesti, isälinjakohtaisesti tai värikohtaisesti. Voit myös tarkastella tuloksia ilman, että valitset mitään tiettyä vaihtoehtoa. Tuloksista nä-kyy tilakohtaisten tietojen lisäksi ProAgria keskuksien ja koko maan yhteenvetotiedot viimeisiltä riveiltä.

Pässikortin avulla voit tarkastella päs-

sin ja sen jälkeläisten menestymistä tilalla. Pässikortilta omistaja näkee siis yksittäisen pässin jälkeläisten tulokset yhdeltä sivulta. Pässikortilta voidaan muun muassa tarkastella pässien jälkeläisten keskimääräinen teurasluokka, mikä niiden teurasprosentti on ollut ja kasvu aika teuraaksi mentäessä. Pässikortilta on myös nähtävissä kunkin pässin jälkeläisten keskimääräiset tulokset 120 päivän painoista ja kasvuista 42 päivästä 120 päivään. Tämän lisäksi on nähtävissä, kuinka monta jälkeläistä pässillä on mukana tarkastelussa.

1. Tilayhteenvedon löydät raportit-välilehdeeltä. Kun klikkaat raportit välilehteä, se menee suoraan tilayhteenvetoon, koska se on ensimmäisellä sivulla.
2. Jos tilillasi on pelkästään lampaita tai vuohia, eläintä ei tarvitse erikseen valita. Muutoin pitää valita "lammas" vai "vuohi". Näitä ei voi tarkastella samanaikaisesti
3. Valitse haluatto tarkastella pessi- vai uuhiyhteenvetoa. Tämän lisäksi täytyy valita vuosi. Uuhiyhteenvedossa voit valita useamman vuoden, kun taas pessiyhteenvedossa vuosia voi valita vain yhden.
4. Voit myös tarkastella rotukohtaisesti tuloksia, jos sinulla on useampaa rotua tilalla. Myös isälinjan ja värin mukaan voit tarkastella tuloksia.
5. Lataa raportti.

[illegible]

KIRJOITTAJA
Meri Pesonen
ProAgria

NETTIKATRAAN ASIAKASPALVELU

- avoinna ma ja pe klo 9–14
ja ke klo 9–12.
- puh: 09 85 666 010
- nettiktras@proagria.fi

Muistathan, että korjaukset poisto-, siirto-, osto- tai karitsointitapahtumiin tulisi tehdä suoraan Lammas- ja vuohirekisteriin.

[illegible]

PÄSSIKORTIN avulla voit tarkastella pässin ja sen jälkeläisten menestymistä tilalla. Pässikortilta omistaja näkee siis yksittäisen pässin jälkeläisten tulokset yhdeltä sivulta. Pässikortilta voidaan muun muassa tarkastella pässien jälkeläisten keskimääräinen teurasluokka, mikä niiden

teurasprosentti on ollut ja kasvuaika teuraaksi mentäessä. Pässikortilta on myös nähtävissä kunkin pässin jälkeläisten keskimääräiset tulokset 120 päivän painoissa ja kasvut 42 päivästä 120 päivään. Tämän lisäksi on nähtävissä, kuinka monta jälkeläistä pässillä on mukana tarkastelussa .

Olipa kerran VILLA-hanke

– toimintaa suomalaisen villan vuoksi

VILLA-hankkeen alkusysäys tuli jatkojalostajilta, jotka vuonna 2020 yllättäen olivat uuden tilanteen edessä: riittääkö suomalaista villaa kaikille siitä kiinnostuneille jatkojalostajille. Hanke käynnistettiin, jotta tiloilta saataisiin eteenpäin jatkojalostukseen enemmän ja parempilaatuista villaa. Tämän päämäärän saavuttamiseksi hankkeen käytännön toiminta alkoi villanlajittelutyöpajojen järjestämisellä hankealueella: Varsinais-Suomessa, Pirkanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla. Työpajoja järjestettiin yhteensä 12, ja ne osoittautuivat hyväksi toimintamuodoksi lajittelu- ja laajemmankin villaosaamisen levittämismuodoksi. Lajittelutyöpajojen järjestämistä kannattaa ehdottomasti jatkaa, koska lajitteluopastuksen lisäksi työpajat tarjoavat kaivatun tilaisuuden lampureiden tiedonvaihtoon ja myös sosiaaliseen kanssakäymiseen.

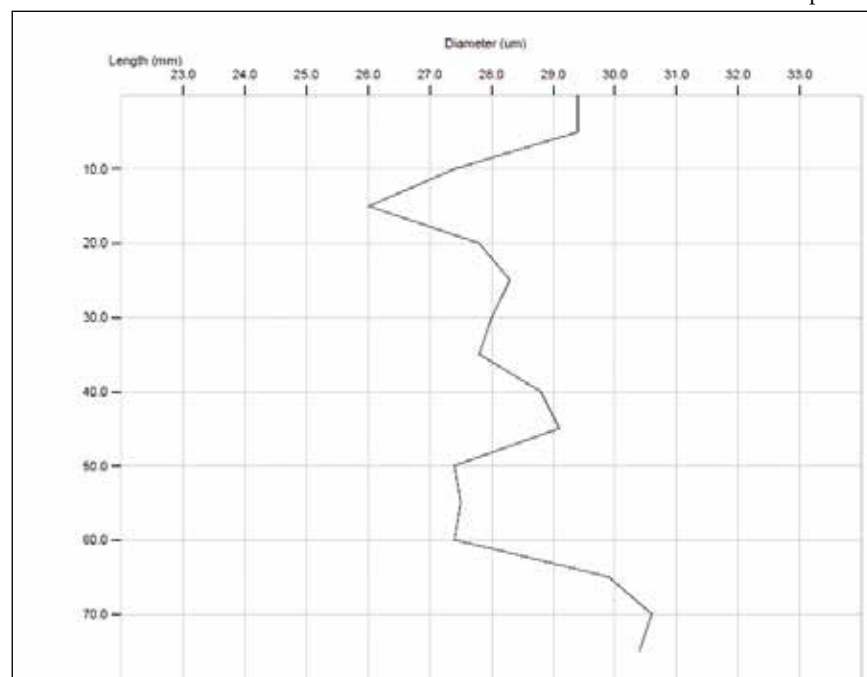
Villan lajittelun ja lajitteluosaamisen jakamisen lisäksi VILLA-hanke pureutui syvälle villan laatuasiaan. Villan laatuun ei

viime vuosikymmeninä ole hirveän paljoa kiinnitetty huomiota, mikä ei liene isokaan ihme, kun ajattelee villasta maksettua hintaa. Tilannehan on parin viime vuoden aikana muuttunut suorastaan radikaalisti. Monesta eri syystä sekä villan kysyntä että villasta maksettava hinta ovat nousseet merkittävästi. Jotta tilanne ei kääntyisi uudestaan miinukselle, on tärkeää, että jatkossa

kiinnitetään yhä enemmän huomiota myös Suomessa tuotettavan villan laatuun.

Villanäytteistä arvokasta tietoa

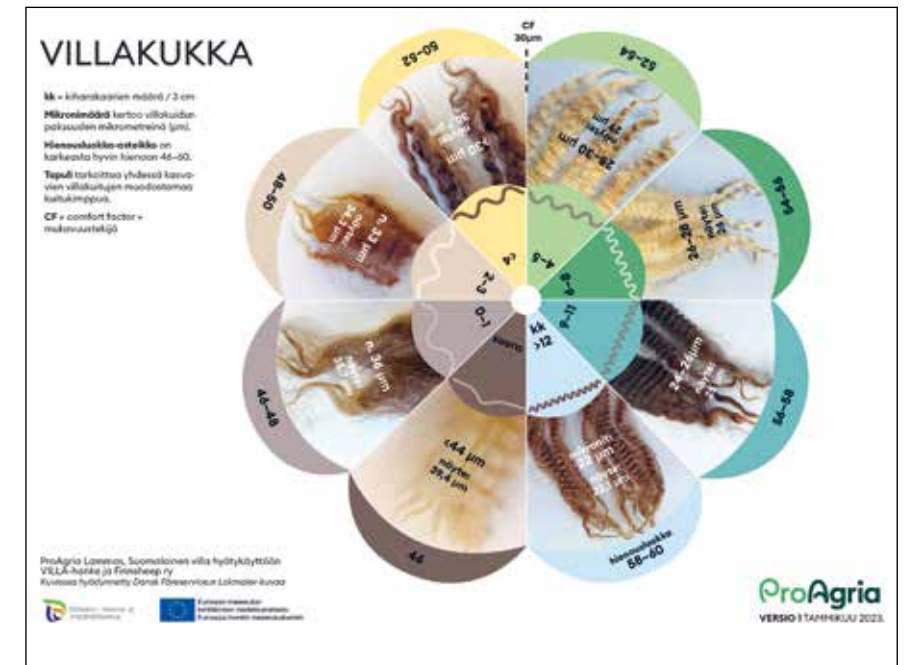
VILLA-hankkeen alussa, syksyllä 2021, hankkeen 12 pilottitilalta kerättiin villanäytteitä syyskerinnän yhteydessä. Samalla satunnaisesti valittujen (kerintäjärjestys) eläinten eläinkohtaiset villamäärät punnit-

Pilottitiloilta kerätyistä villanäytteistä teetettiin OFDA-analyysi, joka antaa tietoa paitsi kuidun läpimitasta, myös esim kuidun "kasvukäyrästä" ja murtokohdasta. Käyrässä näkyy muun muassa rehun, kuivuuden, laitumen, tai puuttuvan kivennäisen vaikutus kuidun laatuun.

Diam = 28.24[7.07] um
Min Diam = 26.00 um
Max Diam = 30.60 um
SD Along = 1.27 um
Length (mm) = 80.00 mm
Break Point = 15.00 mm

Tässä jutussa mainitut
VILLA-kukka ja
VILLA-laskuri sekä muut
hankkeessa tuotetut
materiaalit, esim. tietokortit
löytyvät VILLA-hankkeen
sivulta osoitteesta
www.proagria.fi/hankkeet/suomalainen-villa-hyotykayttoon-villa-hanke
Käy tutustumassa ja ota
käyttöön!

tiin, erikseen hyvät ja huonot villat (mahalaus ja takapää). Näin saatiin eläin- ja rotukohtaista tietoa villan saannosta, sekä hyvä- ja huonolaatuisten villamäärän suhteesta. Lisätietoa näistä löytyy taulukoista hankkeen sivulta <https://www.proagria.fi/hankkeet/suomalainen-villa-hyotykayttoon-villa-hanke>.

Villanäytteitä otettiin uudelleen keväällä 2022 kevätkerintöjen yhteydessä, ja villat punnittiin jälleen. Keräsimme yhteensä yli 200 näytettä sekä alkuperäisrotujen että tuontirotojen villoista. Näytteet lähetettiin tutkittavaksi Walesiin, Wool Testing Authority Europelle kahdessa erässä. Villanäytteistä teetettiin OFDA-analyysi (Optical Fiber Diameter Analysis), mikä antaa tietoa paitsi kuidun läpimitasta, myös esim kuidun "kasvukäyrästä" ja murtokohdasta.

Käyrässä näkyy mm. rehun, kuivuuden, laitumen, tai puuttuvan kivennäisen vaikutus kuidun laatuun.

Testituloksista saimme arvokasta tietoa myös esimerkiksi suomenlampaan tai kainuunharmaksen villan comfort factorysta, eli siitä, kuinka suuri osa analysoiduista vil-

OFDA-tuloksista esimerkkejä.

lanäytteistä sisältää riittävän määrän hienoa villaa, jotta siitä valmistettuja tuotteita voi pitää ihoa vasten.

OFDA-testien tuloksia voidaan nyt käyttää apuna jalostuksessa, ja niin kannattaa todellakin toimia. Halutessaan lampuri voi erikoistua esimerkiksi tuottamaan erittäin hienoa villaa kiinnostuneille jatkojalostajille. Jos olet kiinnostunut tutkittamaan lampaidesi villoja tarkemmin, ole yhteydessä oman alueesi lammasneuvojaan. Kimpalähetyks kannattaa!

Villakukka OFDA-tuloksia hyödyntäen

OFDA-tuloksia hyödyntäen hanke teki yhdessä Finnsheep ry:n kanssa VILLA-kukan, joka on suunniteltu käytännön apuvälineeksi villan arvostelemiseen.

VILLA-kukan kahdeksassa terälehdessä on kuvattuna eri hienousluokan villatapu-

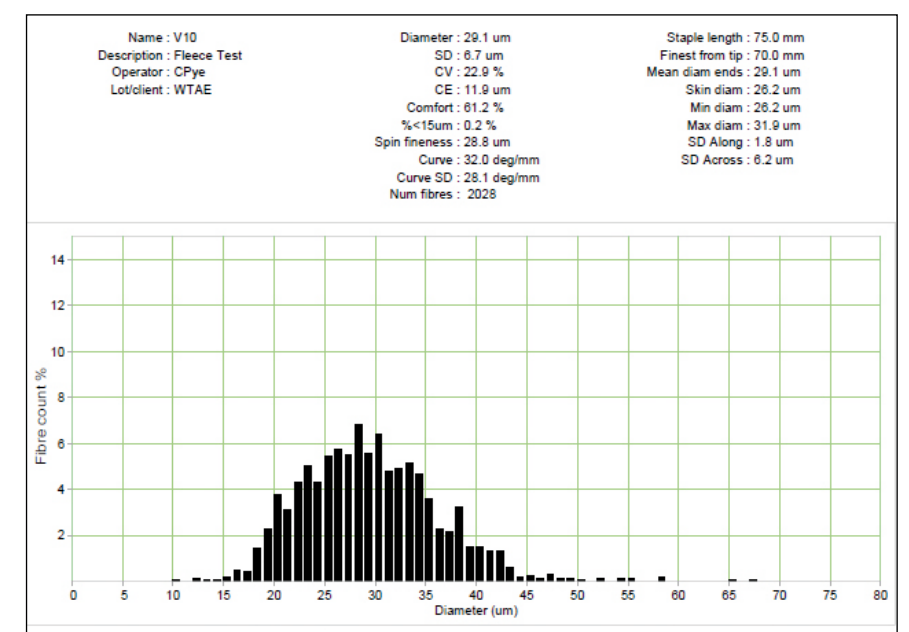
lit. Lampolassa VILLA-kukka on oiva työväline pienen harjoittelun jälkeen!

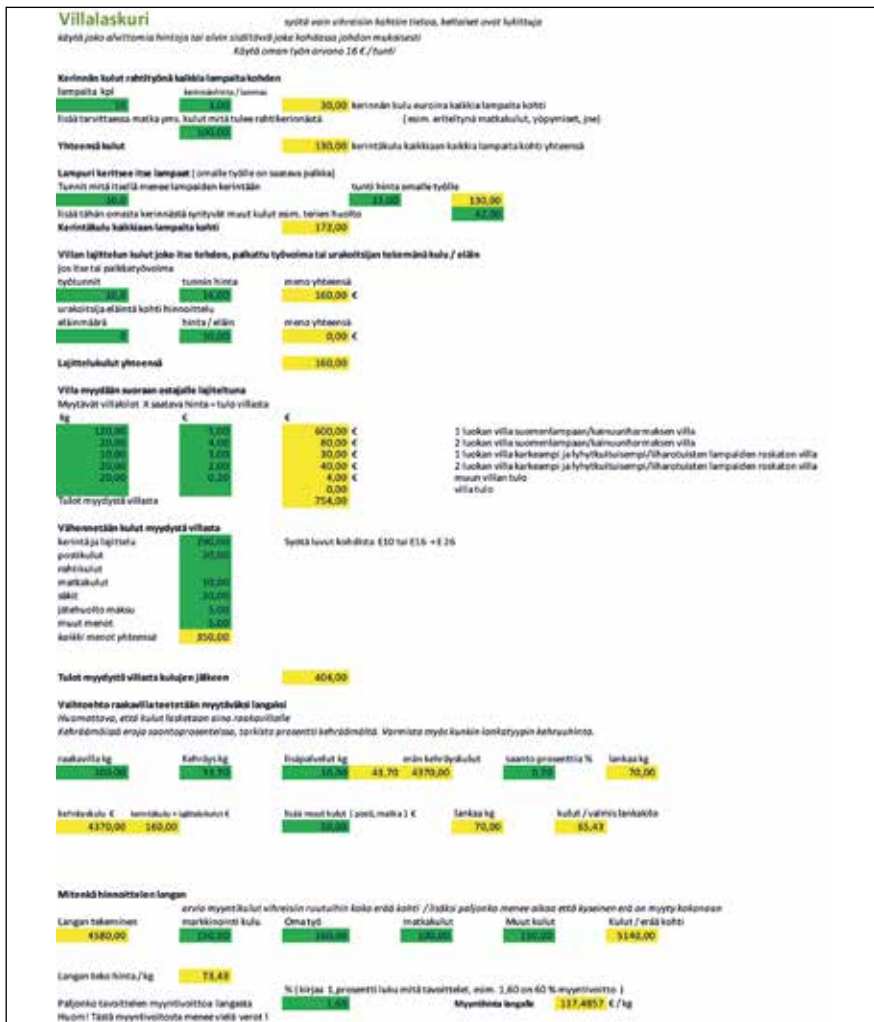
Kunhan silmä harjaantuu, on VILLA-kukan avulla helppo tunnistaa eri hienousluokan villat omassa katraassa. Hyvät kohdat, joista tutkia villan hienoutta ovat samat kuin villa-arvostelussa: lavan kohdalta, kyljestä ja reidestä. Upea ja tasainen lammasyksilö on kyseessä silloin, kun kaikissa arvostelukohdissa on samanlaatuinen villa.

Laskuri villaan liittyvistä tuloista ja menoista

Hankkeessa tehtiin myös VILLA-laskuri, joka auttaa lampuria tekemään laskelmia villaan liittyvistä tuloista ja menoista.

Syöttämällä laskuriin omien lampaiden villamäärät ja muut asiaankuuluvat muut-tajat lampuri saa tehtyä täsmälliset villa-kohtaiset laskelmat. →

VILLA-laskuri on Excel-muodossa. Syöttämällä laskuriin omien lampaiden villamäärät ja muut asiaankuuluvat muuttujat lampuri saa tehtyä täsmälliset villakohtaiset laskelmat.

Lampaat 12 kk ja yli		Villa-hankkeessa testipunnitukset, 1 kerintä			esimerkki 1. kerintä syksyn villat
ROTU	LKM	hyvä villa, kg	huono villa, kg	villa yhteensä,kg	Hyvä villa, kg
Muu	118				
Rygja	331	1,5	0,4	1,9	496 kg
Texel	9 160	1,6	0,2	1,8	14656 kg
Dorper	178				
Dorset	210	2,25kg/v (lähde British Sheep,2010)			473 kg
Muffloni	...				
Puuttuu	24				
Suffolk	68	2,5 kg/v (lähde British Sheep,2010)			170 kg
Risteytys	19 863	riippuen yhdistelmästä 1,5-1,9	0,3	1,9-2,3	29794
Shropshire	...				
Tuntematon	388				
Oxford Down	748	2,5 kg/v (lähde British Sheep,2010)			1195kg
Suomenlammas	37 171	1,3	0,3	1,6	48322kg
Kainuunharmas	4 652	1,3	0,1	1,4	6047kg
Ahvenanmaanlammas	4 140	1,1	0,2	1,3	4554 kg
Itäfriisiläinen	26	2,75 kg/v (lähde British Sheep,2010)			72kg
Ruotsalainen turkislammas	692	1,8	0,8	2,6	1245 kg
Yhteensä					107024 kg
Pässejä, yhteensä	8 591	min. n.2kg riippuen rodusta			17182kg

Rotukohtaiset eläinmäärät ja arvioitu villatuotanto yli 1-vuotiailla uuhilla. Lampaiden lukumäärät 1.10.2022. Lähde, Ruokavirasto, 17.1.2023 raportti.

➔ On hyvä tehdä selkeät laskelmat, jotta näkee sekä villaan liittyvät tulot ja menot. Tämäkin tekee villantuotannosta pikku hiljaa ammattimaisempaa ja muuttaa suhtautumista villaan. Kyseessä ei olekaan enää arvoton lihantuotannon sivutuote, ongelmajäte, vaan lähituotettu, arvokas tekstiiliraaka-aine, jonka laatuun kannattaa panostaa.

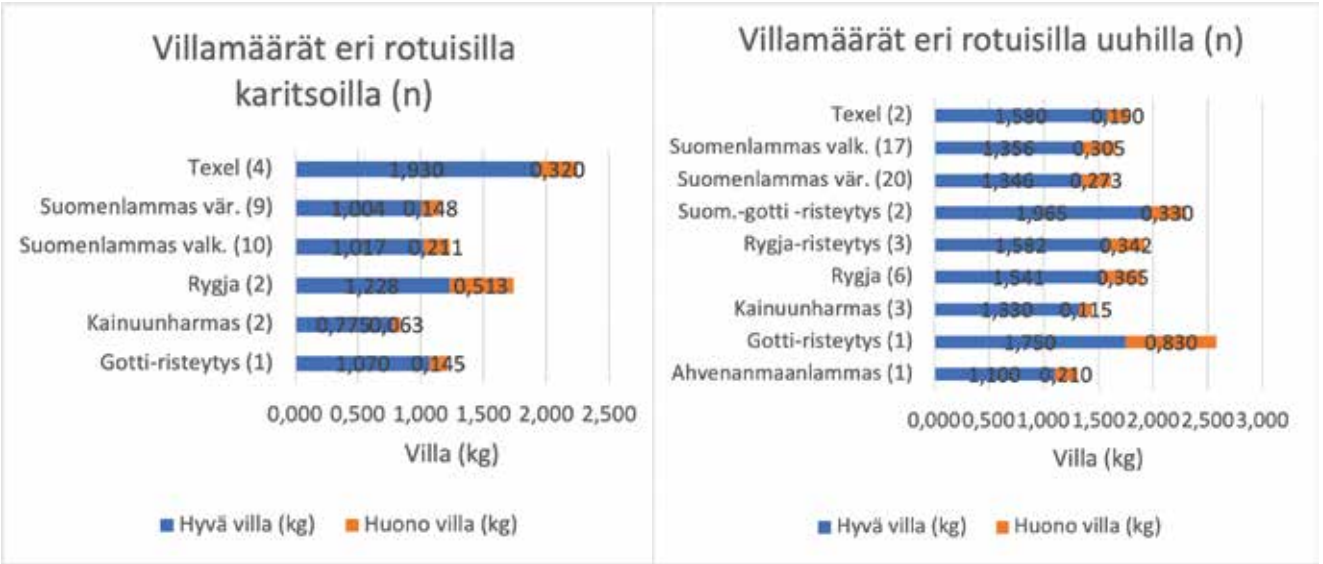
Tilastoja rotujakaumasta

Tilasimme myös Ruokavirastolta tilastotietoa Suomessa kasvavien lampaiden ja karitsoiden rotujakaumasta. Tätä tietoa voidaan myöhemmin hyödyntää esimerkiksi arvioitaessa eri lammasrotujen villatuotosta, karitsanvillan tuotantomääriä jne.

Lokakuussa 2022 oli yhteensä elosa 77 769 uuhua ja 8591 pussia. Luku sisältää kaikki rodut. Taulukossa testattiin mahdollista kokonaisvillatuotosta syksyllä 2022 tilanteesta, jossa kaikki uuhet olisi keritty ja hyvälaatuinen villa, mistä on poistettu maha- ja reisivillat sekä rohkaiset osat, tulisi markkinoille.

Karitsoiden villapainoja on esitetty taulukossa "Villamäärät eri rotuisilla karisoilla". Näytteiden määrä oli pieni, koska hankkeessa kerättiin pääasiassa aikuisten lampaiden villadataa. Esimerkiksi suomenlammaskaritsoiden villamäärä ensimmäisessä kerinnässä oli 1,2 kg hyvää villaa, kuidun pituus 73,2mm. Texel-rotuisilla kuidun pituus 88mm ja 2,2 kg villa (ikä 69 – 240 pv.)

Ruokaviraston lukumäärät on haettu 1.10.2022 tilanteen mukaan, ja sen takia

esimerkiksi suffolk- ja itäfriisiläiset karitsat puuttuvat taulukosta, koska ne on teuras-tettu ennen lokakuuta. Karitsoiden mah-dollisen villamäärän tulos riippuu karitsoi-den rodusta, koska karitsoiden villa kasvaa rodusta riippuen eri tahtia. Osa saavuttaa teuraskypsyyden ennen kuin villa on pi-tuudeltaan kerintäkelpoista.

Villaan kannattaa panostaa

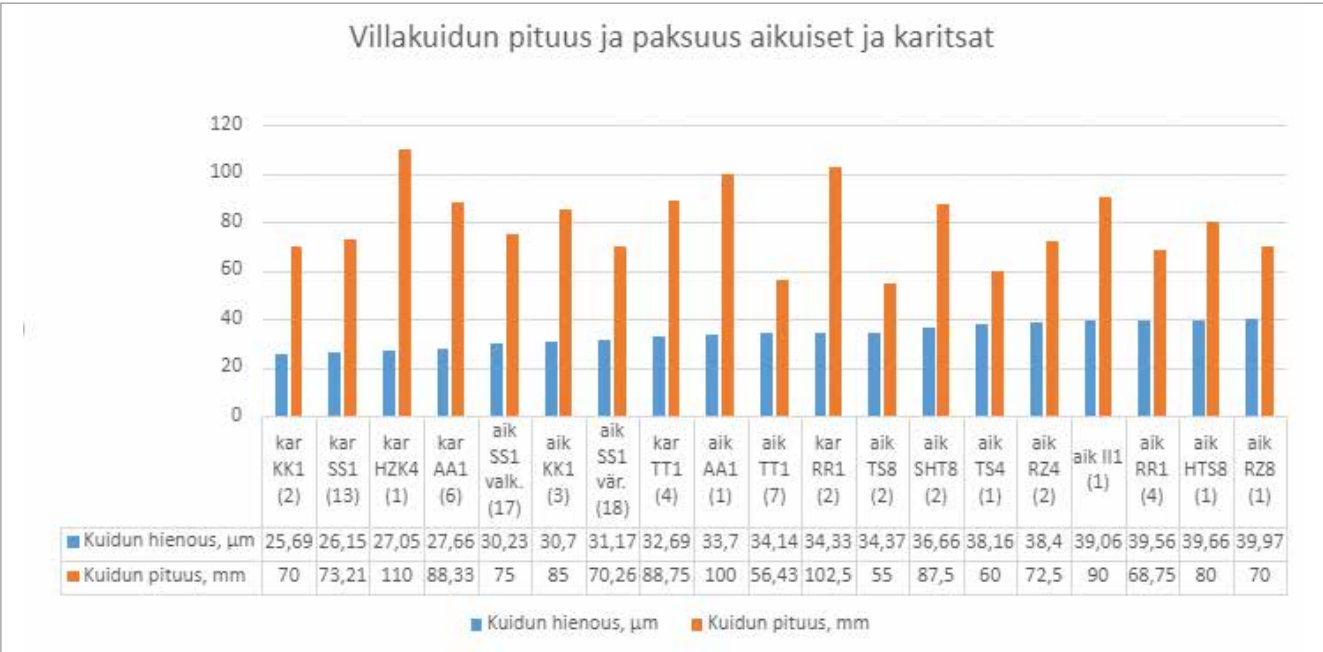
Villan hyödyntämiseen, keräilyn logistiikkaan ja villan jatkojalostamiseen kannattaa satsata edelleen. Muuttuvassa maailmassamme lähellä tuotetun, ekologisen, täysin kierrätettävän materiaalin tuottaminen tulee olemaan sekä suositeltavaa että kannattavaa.

Kestävä kehitys ei ole pelkkä slogan vaan jotain, mikä on lopulta pakko ottaa tosissaan myös tekstiilien kohdalla. Villan on ainoa perinteinen tekstiililuonnonkuitu, mitä Suomessa tällä hetkellä tuotetaan suuremmassa mittakaavassa, vaikkakin tuo-

tantomäärä on sadassa vuodessa vähentynyt huomasti. Villan upeat ominaisuudet, siis se, että villa ilman mitään pinta- tai muuta kemiallista käsittelyä hylkii likaa ja vettä, lämmittää ja pitää ihon kuivana, ovat ainutlaatuisia. Ne ovat villassa luonnostaan.

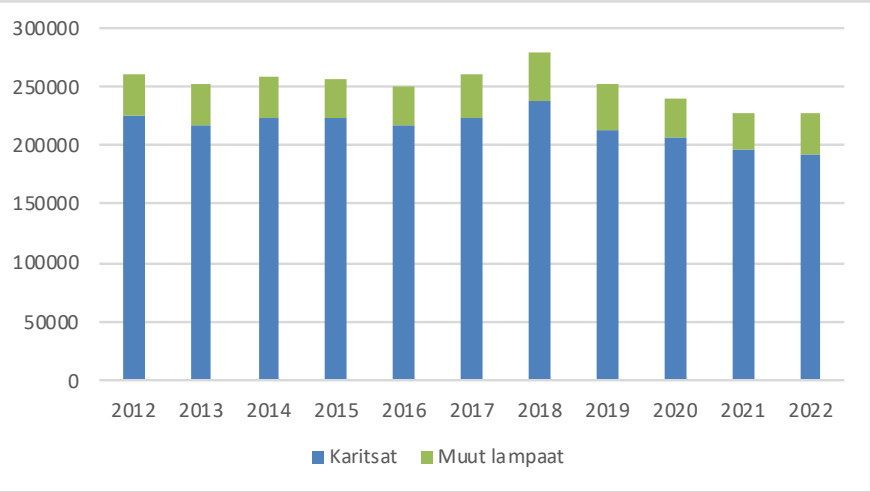
Kun otetaan lisäksi huomioon lampaiden ja muiden laiduntavien eläinten merkitys esimerkiksi luonnon monimuotoisuudelle, perinnebiotoopeille, hiilen sitoutumiselle takaisin kiertoon, ihmisen ja eläimen väliselle yhteydelle, alkaa lampaiden ja myöskin villan merkityksellisyys vähitellen avautua meille. Nämä ovat asioita, joita täytyy tutkia enemmän. Villa on materiaali, josta kannattaa pitää huolta ja olla ylpeä.

ROTU	LKM
Muu	31
Rygja	230
Texel	8518
Dorper	153
Dorset	178
Mufloni	...
Suffolk	...
Risteytys	18350
Tuntematon	112
Oxford Down	517
Suomenlammas	25663
Kainuunharmas	3111
Ahvenanmaanlammas	2319
Itäfriisiläinen	...
Ruotsalainen turkislammas	584
	59 766

RUOTSIN LAMMASTUOTANTO TILASTOINA

Lampaiden teurastusmäärät Ruotsin teurastamoissa vuosina 2012–2022

Lammas- ja vuohituotanto tilan päätuotantosuuntana (2022)
Ruotsi: 3142 tilaa
Suomi: 729 tilaa

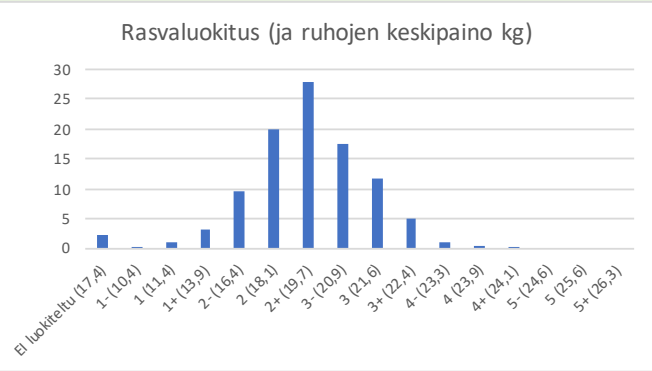
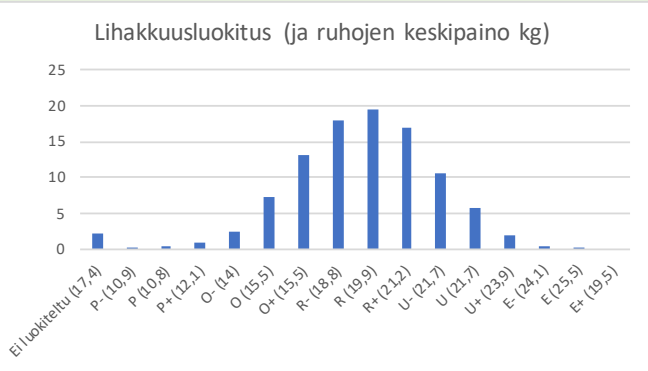
Lammas- ja vuohteurastamoja (2023)
Ruotsi: 90 kpl
Suomi: 46 kpl

Lampaanlihan kulutus hlö/vuosi (2021)
Ruotsi: 1,6 kg
Suomi: 0,5 kg

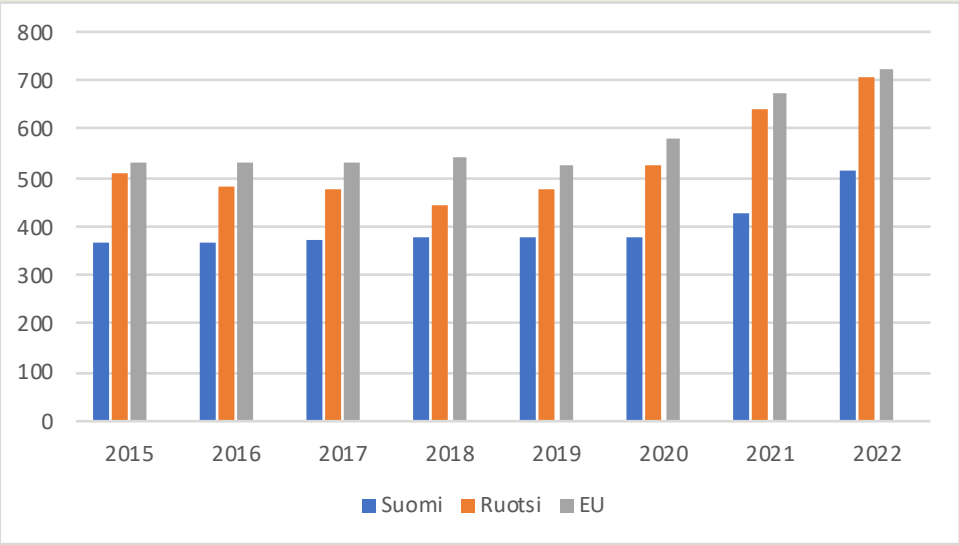
Lampaiden lukumäärä yhteensä (2020)
Ruotsi: 509937 kpl
Suomi: 140200 kpl

Ruotsissa lampaista yhteensä joulukuussa 2022 384502 kpl, joista karitsoita 104959 kpl.

Karitsanruhojen laatuluokitukset Ruotsin teurastamoissa vuonna 2021 (%)

Teuraskaritsan hinnat

Karitsanruhojen (18–22 kg) hinnat €/100 kg vuosina 2015–2022.
Hintojen muutos vuodesta 2021 vuoteen 2022 Suomi +20,3 %, Ruotsi +9,7 %, EU +9,0 %.

Hinnat viikolla 14/2023 (€/100 KG)

Karitsanruhot 18–22 kg
Suomi 549,92 €
Ruotsi 754,32 €
EU: 751,88 €

Muutos vuodentakaiseen (14/2022)
Suomi: +12,9 %
Ruotsi: -0,7 %
EU: +3,0 %

Tilastojen lähteet: Luonnonvara-keskus, Jordbruksverket, LRF, DG Agri, Euroopan komissio, Ruokavirasto. Osa tilastoista perustuu ennakkotietoihin.

RUOTSIN LAMMASKETJUSSA suomalaisille tuttuja haasteita

Länsinaapurissamme lampaiden tuotantoketju on volyymiltään suurempaa, mutta haasteet ovat samantapaisia kuin Suomessa: alkutuotannon kausiluonteisuus, korkeat tuotantokustannukset ja kilpailu ulkomaisen lihan kanssa.

RUOTSISSA on kahdeksan isoa teurastamoa, jotka vastaavat noin 90 prosentista kaikista teurastuksista, ja 60 prosentista lampaiden teurastuksista. KLS Ugglarps, joka kuuluu tanskalaiseen Danish Crown -konserniin, on viidellä teurastamollaan Ruotsin suurin teurastaja. Lammaspuoella suurin on HK Scanin Linköpingin laitos, jossa viime vuonna teurastettiin noin 37 % Ruotsissa teurastetuista lampaista.

Ruotsin teurastamoissa teurastettiin viime vuonna noin 230.000 karitsaa. Karitsanlihan omavaraisuusaste on kuitenkin vain noin 28 prosenttia, mikä on huomattavasti pienempi kuin naudanlihalla (56 %) tai sianlihalla (82 %). Suurimmat lampaanlihan tuontimaat ovat Irlanti (55 % lampaanlihan tuonnista), Uusi-Seelanti (19 %) ja Alankomaat (15 %). Ruotsi myös vie lampaanlihaa, etupäässä Suomeen. Suomeen tuotiin Ruotsista viime vuonna 173 tonnia lampaanlihaa, mikä vastaa 85 % Ruotsin lampaanlihan viennistä.

Lampaanlihan tuotanketjun kehittäminen -hankkeen opintoretkellä vierailtiin KLS Ugglarpsin Kalmarin teurastamolla ja pienellä Lundsols Slakteri -teurastamolla.

KLS Ugglarps teurasti teurastamoillaan viime vuonna noin 43.000 lammasta ja karitsaa. Kalmarin teurastamolla määrä oli 33.805 lammasta, eli noin 15 % Ruotsissa viime vuonna teurastetuista lampaista.

KLS Ugglarps on viime vuosina pystynyt kasvattamaan teurastamääriä ja markkinaosuuttaan, kun taas HK Scanin osuudet ovat hieman laskeneet. KLS ottaisi mielellään vastaan enemmän teuraskaritsoita, koska karitsanlihalle on kysyntää markkinoilla.

– Ostimme myös vanhempia lampaita, joiden tuottajahintakin on noussut. Vielä viitisen vuotta sitten vanhemmasta lampaasta maksettiin vain 7–8 kruunua kilolta (noin 0,70–0,80 euroa), nyt hinta on jo 20–22 kruunua (2–2,2 euroa), lampaiden ostoista vastaava **Emma Holmstedt** kertoo.

KLS Ugglarpsin teurastamo Kalmarissa teurastaa sesonkiaikaan 180–200 lammasta päivässä.

He ostaisivat mielellään suuria eriä kerralla, mutta käytännössä he ovat riippuvaisia pienistä tuottajista. Ruotsissa lammastiloilla on keskimäärin 30 uuhia. Emma kertoo, että tiloilta haetaan yksittäisiäkin eläimiä teuraaksi, ja logistiikan parantamiseksi lampaat kuljetetaan usein yhdessä nautojen kanssa.

Teurastuksesta vastaava **Henrik** kertoo, että kiireaikoina, eli loppukesästä ja syksyllä, Kalmarissa teurastetaan 180–200 karitsaa päivässä. Hiljaisina aikoina teurastetaan ehkä vain 20 lammasta päivässä.

Lampaiden teurastuslinjaa uusittiin äskettäin, jotta teurastuksesta saatiin sujuvampaa.

– Olemme myös kehittäneet toimintaamme niin, että kaikki mahdollinen pyritään ottamaan talteen.

Esimerkiksi jokainen nahka suolataan ja lähetetään eteenpäin muokattavaksi. Tal-

joiksi sopimattomat nahkat menevät napatuotantoon. Suolet käytetään biokaasun tuotannossa.

Eläinten hyvinvoinnista vastaava **Dardan** mainitsee, että Kalmarin teurastamolla tuotetaan myös halal-lihaa.

– Itse teurastus tapahtuu samoin kuin normaalisti, eli lammas tainnutetaan ennen verenlaskua, mutta halal-teurastuksessa verenlaskun suorittaa muslimi, joka samalla lausuu rukouksen.

Kalmarin teurastamossa on käytössä sähköinen tainnutus, jossa sähkövirta ohjataan lampaan aivojen läpi. Verenlaskun saa suorittaa ainoastaan koulutettu ja maatalousviraston hyväksymä henkilö.

– Kiireaikoina meillä tehdään noin 50 halal-teurastusta viikossa.

Teurastamohenkilökunnan saaminen on koko ajan vaikeampaa, varsinkin osaavan henkilökunnan.

➔ – Mutta henkilöstö on kyllä lo-
jaalia, ja monet ovat työskennelleet täällä
monta vuotta. Itse tulin tänne kesätöihin
18 vuotiaana, vanhempani olivat täällä
töissä. Ja nyt olen työskennellyt täällä jo 15
vuotta, Henrik kertoo.

Räätälöityä toimintaa

Susanne Reiman pyörittää poikansa **Philip Reimanin** kanssa Lundsols Slakteri -teurastamoa Alundassa. Täällä teurastettiin viime vuonna 3.650 lammasta ja 400 nautaa.

Reimanit ovat erikoistuneet rahtiteurastukseen, ja tarjoavat myös ruhojen paloittelu- ja lihan pakkauspalveluja. Heillä karitsan teurastus maksaa 400 kruunua, karitsan peruspaloittelu 280 kruunua.

– Tarjoamme erilaisia paketteja, meillä on peruspaloittelun lisäksi tarjolla grillipaloittelu ja luuton paloittelu, Susanne kertoo.

Asiakas saa halutessaan lampaannahkat suolattuna takaisin, tai ne voidaan lähettää teurastamolta eteenpäin nahkajalostamoon.

– Monelle tuottajalle talja on arvokkaampi kuin liha, ja sen takia kiinnitämme nylkemiseen ja taljojen suolaamiseen erityistä huomiota, Susanne kertoo.

Keskitettyä viestintää

Svenskt Kött on ruotsalaisen liha-alan yhteinen viestintäorganisaatio. Yrityksen omistajissa on muun muassa teurastamoita sekä maataloustuottajien kattojärjestö LRF. Tavoitteena on edistää ruotsalaista lihan tuotantoa.

– Haluamme kertoa avoimesti kotimaisesta lihan tuotannosta ja lihansyönnin hyödyistä. Olemme läsnä erityisesti sosiaalisessa mediassa, jonne olemme tuottaneet

Lundsols Slakterin Susanne Reiman ja Philip Reiman demonstroivat opintomatkalaisille pehmoelun avulla miten nahka vedetään pois ruhon päältä.

esimerkiksi teurastuksesta kertovia videoita, toimitusjohtaja **Isabel Moretti** kertoo.

Svenskt Köttillä on viisi työntekijää ja toimitilat Tukholmassa. Vuosibudjetti on noin 10 miljoonaa kruunua, joka kerätään alkutuottajilta ja teurastamoilta. Esimerkiksi karitsasta sekä tuottaja että teurastamo maksavat tänä vuonna molemmat 1 kruunun per teuras Svenskt Köttille.

– Minusta tämä järjestelmä on todella toimiva. Yksittäinen tuottaja saa pienellä panoksella paljon, ja yhdessä pystymme edustamaan liha-alan intressejä tehokkaasti, hallituksen jäsen **Elof Nilsson** kertoo. Nilsson on itse lampuri

Gotlannin saarella.

Kuluttaja huomaa yhden ison eron verrattuna Suomeen. Paikallisissa lähikaupoissa tuoreiden pakattujen lihojen hyllystä löytyy sian- ja naudanlihan vierestä karitsaa – sekä kotimaista että ulkomaista.

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA

Anna Kujala

Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hanke on JAMK:in hallinnoima kaksivuotinen hanke, jossa Suomen Lammasyhdistys ja ProAgria ovat osatoteuttajina. Hanketta rahoittavat hanke-alueen ELY-keskukset Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta. Hankkeen kotisivut: www.aitomaaseutu.fi/hankkeet/lammasketju

Svenskt Kött tuottaa visuaalista ja helposti ymmärrettävää viestintämateriaalia, jota levitetään eri somealustoilla. Yllä olevassa kuvassa verrataan pinaatin ja veripaltun rauta-arvoja. KUVA: Svenskt Kött / Facebook

AIDAN TOISELTA PUOLEN

Lammas- ja vuohiaiheisia kuulumisia maailmalta

Koonnut **Janina Sivonen**

Hiilitili-työkalu mahdollistaa kasvihuonekaasupäästöjen laskemisen

Australiassa on lanseerattu digitaalinen kasvihuonekaasulaskuri, jonka avulla lampaan- ja naudanlihalle voidaan jatkossa laskea perustason hiilidioksidipäästöt ja hiilen sitoutuminen tilatasolla.

Meet & Livestock Australia (MLA) on julkaissut verkkopohjaisen Sheep & Beef Greenhouse Accounting Framework -työkalun tuottajien käytettäväksi. Laskin tarjoaa perustason hiilidioksidipäästöt tilan kasvihuonekaasupäästöistä ja tuotetun tuotteen päästöintensiteetistä. Hiilitilille voidaan tallentaa tiedot märehittäjien tuotannon aiheuttamista metaanipääs-

töistä, lannasta peräisin olevista eritteistä ja metaanista, fossiilisten polttoaineiden hiilidioksidista sekä lannoitteiden levittämisestä aiheutuviista suorista ja epäsuorista typpioksiduulipäästöistä. Perustason hiilidioksidipäästöjen ja sitoutuneen hiilen laskeminen on olennainen askel tuottajille, jotka harkitsevat vähähiiliset tai nollahiilisen punaisen lihan, kuten hiilineutraalien merkkituotteiden, tuomia mahdollisuuksia tai jotka muuten haluavat kehittää tuotantoaan parempaan suuntaan. Työkalua voidaan käyttää apuna päätöksenteossa, kuinka hiiltä hyödynnetään

tai ei hyödynnetä tilalla. Tulevaisuudessa punaisen lihan tuotteiden päästöjen ja päästöintensiteetin laskenta ja raportointi ovat todennäköisesti edellytys jatkuvalle ja kehittyvälle markkinoille pääsylle. Kerätyt tiedot voidaan tallentaa järjestelmään, jotta ne ovat nopeasti saatavilla, kun uusia markkinamahdollisuuksia ilmaantuu. Kasvihuonekaasujen vähentäminen voi MLA:n mukaan tuottaa monia etuja, kuten tuotavuuden ja pitkän aikavälin kestävyyslisääntymisen, kuluttajien ja yhteisön tuen paranemisen.

Sheep Central 3/2023

Taistelu lääkeresistenssiä vastaan jatkuu

Loismatojen lääkeresistenssin esiintyvyys lisääntyy edelleen Yhdistyneen kuningaskunnan alueella, minkä seurauksena matolääkkeiden käyttö vain tarpeeseen on entistä tärkeämpää. Australialaisia lampaankasvattajia kehoitetaan käyttämään uuhien kuntoluokan seurantaa apuvälineenä matolääkeannosten käytön vähentämiseksi tulevalta karitsointikaudella. Tuoreimpien selvitysten mukaan madotuksen vähentämisellä on positiivinen vaikutus resistenssin kehittymisen hidastamiseksi. Australiassa on jo joidenkin vuosien ajan suositeltu, että vähintään yksi kymmenestä vahvimmasta uuhesta jätetään madotta-

matta, jotta resistenssin valinta matopopulaatiossa vähenisi. On kuitenkin olennaista, että tilalliset kykenevät entistä paremmin tunnistamaan myös korkeimman riskitason uuhet, jotta niiden hoito voidaan ajoittaa tarkemmin tartuntojen ehkäisemiseksi.

Tuore Walesissa toteutettu tutkimus on osoittanut, että uuhien heikko kuntoluokka ja kehon kunto korreloivat sen kanssa, että eläin saa todennäköisemmin loistartunnan ja levittää suuria määriä munia lannan mukana. Vaikka madotukseen käytettävät lääkeaineet vähentävät munien tuotantoa ja voivat siten vähentää laidunsa saastumista, ne myös altistavat matopopulaation

aktiiviselle aineelle pidempään, jolloin lääkeresistenssin kehittyminen on todennäköisempää. Tulevaisuudessa tavoitteena on kohdistaa lääkintä vain niihin uuihin, jotka todennäköisimmin aiheuttavat eniten kontaminaatioita eli saastumista.

– Tarvitsemme parempaa ymmärrystä siitä, miksi ja milloin madotamme uuhiamme. Hoidon kohdistaminen uuihin alentuneen kuntoluokan perusteella on todella käytännöllinen suositus ja tärkeä edistysaskel, jonka kaikki tuottajat voivat ottaa, toteaa lampaankasvattaja **Kevin Harrison**.

Lähde: Farming UK 2/2023

Lampaiden metaanipäästöt kuriin jalostuksella?

Brittiläiset maanviljelijät yrittävät geonitekniikan keinoin kasvattaa vähemmän metaanipäästöjä aiheuttavia lampaita. Uudessa-Seelannissa suoritetun kokeen pohjalta Englannin Hertfordshiren tilalliset kasvattavat valikoivasti lampaita luodakseen vain vähän metaanipäästöjä tuottava lauman.

– Tämä hieno projekti osoittaa, kuinka karjankasvattajat voivat olla osa ratkaisua tuottaa ruokaa kestävästi sen sijaan, että he olisivat osa ongelmaa, kertoo lampaankasvattaja **Rob Hodgkins**. Hankkeen

tavoitteena on vähentää metaanipäästöjä 15 % ilman tuotavuuden alentamista suhteellisen nopeasti ja ilman merkittäviä lisäkustannuksia.

Jotkin alan asiantuntijat uskovat, että lampaan tuottamien metaanipäästöjen määrä voi olla perinnöllinen ominaisuus. Se tarkoittaisi, että tästä ominaisuudesta voidaan päästä eroon suunnitelmallisella jalostuksella. Uuden-Seelannin maatalousviranomaiset ovat kasvattaneet vähäpäästöisiä lampaita vuodesta 2008 lähtien. He arvioivat, että nyt kolmannen sukupolven

vähäpäästöinen lauma tuottaa noin 16 % vähemmän metaania. ”Ei ole näyttöä siitä, että tärkeät tuotanto-ominaisuudet, kuten kasvunopeus, villantuotanto tai taudinkeskeytyvyys vaarantuisivat vähäpäästöisessä jalostuslinjassa”, järjestö kommentoi. Vuonna 2019 jalostustiedot asetettiin maan pässikasvattajien saataville, minkä seurauksena Yhdistyneen kuningaskunnan jalostuskokeessa Hertfordshiressa olevat laumat liittyvät geneettisesti joihinkin Uuden-Seelannin vähäpäästöisiin lammaseläimiin.

Lähde: Euronews 2/2023

Pomminvarma säästövinkki nro 1: siirretään karitsointia myöhemmälle kevääseen. Ajatuksen torppasi hormoonihörhö Esko-pässi omine uuhiretkineen.

Eskon toilailut

hana kevät, auringonvalo ja kirkkaat kuutamoyöt! Sopiva yhä karitsointiarkeen, auringosta energiaa ja loputkin unenrippeet varastava kuutamo, mutta joka kevät tätä aikaa oottaa yhtä paljon ku sitä ku se on ohi!

Viime vuosi oli haasteellinen, yksi murheenkryyni sähkönhinta ja suunnitelma karitsoinneista ja sen ajankohdasta lämpölamppuineen hirvitti. Pohdittiin säästövinkkejä. Pomminvarma säästövinkki nro 1: siirretään karitsointia myöhemmälle kevääseen. Ajatuksen torppasi hormoonihörhö Esko-pässi omine uuhiretkineen. Nyt on sitten valvottu 2 kuukautta Eskon retkien hedelmää, muilla karitsoinnin alun eräpäiväksi laskettiin 1.4., ja se ei ollut aprillipila, silloin se alkoi.

Näitä karitsoita seurattaessa monesti miettii mistä näitä persoonia tullee? Eskon jälkeläinen Eemeli on ainaki yhtä ”fiksi” kuin isänsä, milloin on lampolasa vastassa ämpäri päässä tai ämpäri roikkuu kaulalla. Tarkkailuhuoneen lepotuolilta löytyy papanterveiset, tuolista on tullu palautelaatikko jossei olla palveluväkkeen tyytyväisiä tai sitte vaa pyörittään kiusaksi asti jaloissa. Uusia persoonia ootellessa, tähän on meillä tälle kevättä vasta alkusoittoa. Kaikesta kiireestä ja väsymyksestä huolimatta iloitaan näistä pienistä ja ollaan ylpeitä, että osaltamme tuotamme puhdasta KOTIMAISTA RUOKAA!

Aurinkoa jokaisen kevääseen ja uurastukseen!
Sari ja Marko Kurikka
Kurikan Lammastila

Miten varmistaa pikkukaritsan hyvinvointi ja alkuunlähtö

Pikkukaritsan hyvän alkukasvun lähtökohdat varmistetaan jo uuhien astutusaikaa suunniteltaessa. Astutusaika ja sen pituus määrittävät milloin ja millaisiin olosuhteisiin karitsat syntyvät. Lampolatyyppi (eristetty/eristämätön) asettaa omat vaatimuksensa karitsointiaikaan. Karitsointi ja karitsoiden hoito kylmälampolassa kovimpien pakkasten aikaan vaatii erilaisia toimenpiteitä kuin karitsointi hieman myöhempään, pakkasten jo mentyä. Pitkäksi venyvä karitsointiaika tarjoaa ensimmäisille karitsoille ”puhtaamman” ympäristön syntyä, kuin kaksi kuukautta myöhemmin syntyville. Astutusaikaa suunniteltaessa on huomioitava myös markkinat; milloin karitsanlihalle on kysyntää? Onko omalla tilallani optimoitu karitsankasvatus ja markkinointi?

Uuhen ruokinnalla varmistetaan vahvat karitsat

Uuhien ruokinnan onnistumista voidaan seurata kuntoluokittamalla uuhet ennen astutusaikaa, tiineyden puolessavälissä ja laktaatiokaudella. Ruokintaan tehdään tarvittaessa korjauksia. Astutusaikana ja sen jälkeen olevalla ruokinnalla vaikutetaan uuhen maidontuotantoon ja syntyvän vuonueen tasaisuuteen; hyvin ja tasaisesti kehittyneet istukat mahdollistavat tasakoiset karitsat.

Uuhen tuotosvaiheenmukaisella ruokinnalla luodaan karitsan kasvulle kivijalka. Panostamalla karkearehuihin, etenkin oikea-aikaiseen lannoitukseen ja aikaiseen korjuu-aikaan, varmistetaan paitsi eläinten riittävä energian ja valkuaisen saanti, säästetään myös ruokinnan ja työn kustannuksissa. Hyvälaatuiset, korkean D-arvon omaavat karkearehut on helppo täydentää tarvittaessa kustannustehokkaasti väkirehuilla. Karkearehun ruokinnallinen laatu saadaan selville vain analyysin perusteella!

Syntyvä karitsa

Karitsan ensimmäiset minuutit syntymän jälkeen ovat erittäin tärkeitä. TERNIMAITO, leimautuminen oman emon kanssa, ja hyvä hygienia ovat tärkeitä asioita. Ternimaidon saannin varmistamiseen kuuluu uuhen utareiden tarkistus. Ellei uuhelta tule maitoa, tai emo menehtyy, täytyy ternimaidon saanti varmistaa muilla keinoin. Tällaisia tilanteita varten ylimääräistä ternimaitoa kannattaa pakastaa seuraavaa karitsointia varten. Ternimaidosta karitsa saa energiaa ruumiinlämmön ylläpitoon ja terveydelle tärkeitä vasta-aineita koko

KUVA: Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hanke

karitsan elinkaarta silmällä pitäen. Emon menehtyessä tuttijuoton sijaan voi adoptio toiselle uuhelle tulla kyseeseen. Hyvä leimautuminen varmistaa uuhen ja lampurin roolit; lampuri luo uuhelle hyvät puitteet ja uuhi kasvattaa karitsat. Leimautuminen varmistetaan karitsointikarsinalla. Karitsointikarsinassa uuhen ja karitsoiden ensimmäisiä päiviä on helppo seurata ja ne saavat rauhassa tutustua toisiinsa. Kolmas tärkeä asia on hygieenisuus. Hyvällä kuivituksella ja hygienialla edistetään eläinten terveyttä. Vain terve eläin voi tuottaa hyvin.

Karitsan ensi viikot

Maito on karitsan tärkein ja aluksi ainut ravinnon lähde ennen märehitjäksi kehittymistä. Maidon saannin riittävyyttä tulee seurata joko punnituksin tai nostamalla karitsaa etujaloista ja arvioimalla sen mahan pyöreyyttä.

Karitsa kehittyy märehitjäksi ensimmäisten viikkojen aikana. Tarjoamalla karitsoille sopivaa väki- ja karkearehua karitsabaarista

luodaan pohja pötsin kehitykselle ja hyvän kasvun jatkumiselle vieroituksen jälkeen. Vieroitus tulisi tapahtua vasta, kun pötsi on täysin kehittynyt. Karitsabaarissa jättävien rehujen koostumuksen tulee olla riittävän valkuaispitoisia, maittavia ja tasalaatuisia. Esimerkiksi kaura yksinään ei riitä täyttämään karitsan valkuaisen tarvetta.

Karitsabaarin sijainti ja olosuhteet on hyvä miettiä karitsan kannalta. Karitsabaarista saa karitsoille mieluisan paikan, kun sinne on mukava ja helppo mennä ja siellä on maittavia ja houkuttelevia rehuja tarjolla.

Mitä mittaat, sitä voit parantaa

Karitsan alkukasvatus on hyvin pitkälle riippuvainen uuhen ruokinnasta ja ominaisuuksista. Uuhen emo-ominaisuuksien ja lostaminen on yhtä tärkeää kuin hyvä ruokinta ja olosuhteet. Karitsat, jotka syntyvät tasakokoisina, sopivan painoisina ja elinvoimaisina ovat joka lampurin tavoitteena. Näihin vaikutetaan ruokinnalla. Karitsan

kasvatus syntymästä vieroitukseen on hyvin pitkälti uuhen vastuulla. Karsimalla huonot emot ja valitsemalla jalostukseen jälkeläisiä sellaisilta uuhilta joilla on hyvä maitotuotos ja voimakkaat emo-ominaisuudet, jalostetaan kattrasta helppohoitoiseen suuntaa ja varmistetaan karitsoiden hyvä alkukasvu.

Emo-ominaisuudet eli poikimisen hoitopisteet voi kirjata NettiKattras-ohjelmaan. Hoitopisteet näkyvät värikoodatulla hyymiöllä, eläimet-välilehdellä kunkin uuhen rivillä. Hoitopisteitä on helppo hyödyntää jalostusvalintoja tehdessä. Karitsan kuuden viikon paino (punnitaan 35–49 pv välillä) kertoo uuhen maidontuotantokyvystä ja tietenkin myös ruokinnan onnistumisesta. Karitsapainot ovat siis ensiarvoista tietoa jalostusvalinnoille, kun tavoitteena on hyvä karitsan alkukasvatus.

KIRJOITTAJA
Sini Sillanpää
ProAgria

Iso-Junnot panostavat jokaiseen karitsaan

Hannu ja Pirjo Iso-Junno ovat kokeneita lampureita. Vuosikymmenten aikana on testailtu useita erilaisia karitsointiin ja karitsoiden kasvattamiseen liittyviä menetelmiä. Kokeiluja on yhdistänyt halu tehdä asiat paremmin. Juottoautomaatti kuuluu uusimpiin hankintoihin, ja on ensimmäisen karitsointikauden jälkeen todettu hyväksi investoinniksi.

KIVIPELLON LAMMASTILALLA karitsoitiin tänä vuonna tammikuussa, joten tämän lehden ilmestyessä kaikki karitsat ovat jo vieroitettuja.

– Aiemmin ajoitimme karitsoinnin maaliskuulle, koska halusimme että karitsointi alkaa vasta koululaisten hiihtolomien jälkeen. Mutta kevät ja kesä oli niin tiukasti aikataulutettua, kun karitsoinnin jälkeen emme ehtineet pitää yhtään taukoa ennen toukokuuta, Hannu muistelee.

Nykyisellä karitsoinnin ajoituksella isäntäväki ehtii hieman hengähtää ennen peltoitua.

Lampola on rakennettu 1994, ja koko tuotanto on tänä päivänä luomua.

Ensimmäisinä vuosina vanhassa navetassa Iso-Junnot kokeilivat yli 10 uuhien ryhmäkarsinoita, mutta silloin varsinkin pienempiä karitsoita kuoli, ja utaretulehduksia oli paljon. Sen jälkeen Iso-Junnot pitivät uuhet karitsoineen pitkään yksilökarsinoissa.

– Se mahdollisti karitsoiden ja emän voimien tarkan seuraamisen, mutta oli hyvin työläs tapa toimia. Neuvoja ottikin meitä niskasta kiinni, ja totesi, että koska lammak on laumaeläin, ei ole hyvä pitää uuhia liian kauan yksilökarsinoissa, Pirjo kertoo, ja jatkaa:

Viime vuosina on löytynyt sopiva väliuutto: uuhet karitsoineen ovat 4–5 uuhien pienryhmäkarsinoissa vieroitukseen asti.

– Olemme jakaneet kantavat uuhet 2–4 ryhmään, ja uuhi saa karitsoida ryhmässä. Silloin karitsointi sujuu rauhallisesti, eikä apua juuri tarvita. Siirrämme sitten uuhien karitsoineen yksilökarsinaan, jossa karitsat saavat rauhassa leimaantua emoonsa luonnollisesti. Jos on pelko, että karitsat voivat sekoittua, tai edessä on hankalampi karitsointi, siirrämme uuhien yksilökarsinaan jo ennen karitsointia, Pirjo selittää.

Ryhmäkarsinassa poikimisen riskinä on, että vieras uuhi niin sanotusti ryöstää karitsan. Vieraan uuhien nuolemaa karitsaa oma emo ei välttämättä huoli. Tänä vuonna talaisilta tapauksilta onneksi välttyttiin.

Uuhet karitsoineen pidetään yksilökarsinassa vähintään 4 päivää ja siihen asti, että karitsat ovat saaneet korvamerkit, jonka jäl-

Juottoautomaatti on osoittautunut aikaa säästäväksi. Suurin työ on automaatin päivittäinen puhdistaminen.

keen ne siirretään takaisin pienryhmäkarsinaan muiden uuhien ja karitsoiden seuran. Samalla karitsalle avataan karitsakamarit, jonne vilja-herneseosta ja säilörehua pääsee jakamaan suoraan käytävältä.

– Uuhia, joilla on jotain ongelmaa, kuten karitsoiden hylkimistä tai utareongelmia, voimme pitää yksilökarsinassa pahimmillaan pari viikkoakin. Pienessä karsinassa uuhi on helpompi saada kiinni, ja sekä sen että karitsoiden vointia valvoa.

Iso-Junnot pyrkivät välttämään pullokaritsoja, jos uuhella on 1–2 karitsaa.

– Tappelemme siis aika kauan uuhien kanssa, jotta se hyväksyisi karitsansa, Hannu sanoo.

Hapanjuotolla hyviä kasvuja

Jos uuhella on kolme tai neljä karitsaa, Iso-Junnoilla on tapana siirtää 1–2 karitsaa pois emon hoivista.

– Meillä oli vielä 5–10 vuotta sitten mal-

li, jossa emme juuri ollenkaan antaneet juottorehua karitsuille, ja ylimääräiset sekä räpälekaritsat poistettiin. Tämä tuntui meistä kuitenkin luonnonvastaiselta toimintatavalta, ja opettelimme hapanjuoton, Hannu kertoo.

Hapanjuotossa maitojuoma hapatettiin AIV-hapolla kotitalon keittiössä, ja vietiin ämpäreissä lampolaan, jossa se tarjottiin karitsuille kylmänä omakekoisesta 30 litran tuttisangosta. Tätä tehtiin viitisen vuotta.

– Viime talvena otimme kaikki kolmannet ja neljännet karitsat pois emonsa luota, ja siirsimme ne hapanjuotolle. Halusimme testata, miten se vaikuttaa kasvutulokseen.

Tuloksena oli, että hapanjuotolla olleet karitsat kasvoivat hyvin, ja jotkut juotolla olleet karitsat olivat jopa isompia kuin emonsa kanssa olleet, vaikka juomaan opettaminen oli hieman työlästä. Ripuleita ei ollut. Kun katsotaan koko viime vuoden karitsaryhmän keskipainoja, ne kasvoivat verrattuna edelliseen vuoteen.

– Hapanjuotto oli kuitenkin työlästä, koska kannoimme maitoa keittiöstä lampolaan. Kevään aikana meni 30 säkkiä juotto-

rehua, joten aika monta litraa tuli kannettua, Pirjo toteaa.

Automaatti auttaa

Iso-Junnot löysivät huutokaupasta käytetyn DeLavalin juottoautomaatin. Automaatin tulo on muuttanut juottorehun antoa huomattavasti helpommaksi.

– Automaattiin on kytketty vesi, ja se sekoittaa automaattisesti uutta, lämmintä maitoa menekin mukaan.

Työläintä on automaatin päivittäinen puhdistus, johon menee puolesta tunnista tuntiin, riippuen automaattiin kytkettyjen tuttien määrästä.

– Meillä on tänä vuonna ollut automaattijuotossa 33 karitsaa, mutta automaattilla on kapasiteettia ruokkia yli sata karitsaa. Sen voi lisäksi jakaa kahdelle ryhmälle, Pirjo kertoo.

– Olen pitänyt myös siitä, että automaattista voi laskea valmiista maitoa suoraan tuttipulloon, jos on tarve antaa pullosta lisämaitoa jollekin karitsalle, Pirjo mainitsee.

Hän laskee, että juottoautomaatti säästää 30–40 tuntia työaikaa verrattuna aiemmin

käytössä olleeseen hapanjuottoon.

Tänä vuonna karitsoissa on ollut ripulitapauksia, mutta se ei ole vaikuttanut karitsoiden kasvuun. Karitsoiden keskipainot ovat edelleen nousseet. Vuonna 2021 karitsoiden 6 viikon keskipainot olivat 13,67, vuonna 2022 14,7 ja tänä vuonna 15,63 kiloa.

Iso-Junnot toteavat, että juottorehun kallistunut hinta on pistänyt laskemaan, onko juottorehun antaminen edelleen kannattavaa näin isossa mittakaavassa. Heidän laskelmiensa mukaan intensiivinen alkukasvatus näkyy kasvatuskauden loppupuolella. Viime vuonna juottorehun antaminen alkuvaiheessa oli taloudellisesti kannattavaa, koska karitsoiden kasvatusaika lyheni ja samalla loppukaudella tarvittu rehumäärä.

Myöhempi vieroitus

Koska Iso-Junnot ovat kokeilunhaluisia, ja useampaa asiaa kokeillaan samalla kertaa, on vaikea varmasti sanoa mikä asia on vaikuttanut eniten esimerkiksi karitsoiden keskipainojen nousuun ja pienempään karitsakuolleisuuteen. ➔

Kuvassa oikealla juotokaritsoiden karsina, karsinassa oleva juottoautomaatti jää kuvan ulkopuolelle. Käytävästä vasemmalle näkyy pienryhmäkarsinoita, joista jokaiseen on erotettu ruokintapöytä rajoittuvien karitsakamarit. Myös pienryhmäkarsinan toisella puolella on ruokintapöytä. Karitsuille annetaan vapaasti tarjolla olevaa herne-viljaseosta ja säilörehua käytävältä käsin.

➔ Tällä karitsointikaudella on juotto-automaatin lisäksi kokeiltu myös myöhem-
pää vieroitusta.
Aiemmin Iso-Junnot vieroittivat emo-
jensa alla olevat karitsat 8 viikkoisina, ja
juottorehulla olleet 7 viikkoisina. Nyt ko-
keillaan vieroittaa emojen alla olleet karitsat
10 viikkoisina.
– ProAgrian **Sini Sillanpää** toi koulutus-
tilaisuudessa esille, että karitsat olisi hyvä
vieroittaa vasta 10 viikkoisina. Se iski ta-
juntaan – pitää paikkansa että karitsat ovat
vielä 8 viikkoisina niin kovassa kasvuvai-
heessa, että uuden opetteleminen tuolloin
voi vaikuttaa kasvuun negatiivisesti, Hannu
toteaa.
– Saa nähdä, onko tämä vaikuttanut kes-
kipainoihin, kun edessä on neljän kuukau-
den punnitukset.

Karitsuille hienointa rehua
Kivipellon tila sijaitsee Pohjois-Pohjan-
maalla, ja on mustan suomenlampaan
jalostuslampola. Tilalla on myös kainuun-
harmaita.
– Koemme onnistumista siinä, että olem-
me vuosien aikana haalineet harvinaisem-
pia sukulinjoja ja pystyneet säilyttämään
niitä, Iso-Junnot sanovat.
– Toinen asia, josta olemme ylpeitä, on
se, että kivennäisiä lukuun ottamatta lam-
paille syötetään vain itse tuotettuja rehuja.
Säilörehun lisäksi lampaat saavat hernet-
tä sekä viljaa, mieluiten ohraa.

Kivipellon tilalla on tietoisesti pyritty säilyttämään harvinaisempia suomenlampaan ja kainuun-
harmaksen sukulinjoja.

– Pyrimme tekemään säilörehun nuore-
na, ja karitsuille annetaan aina parhaimmat
ja lehtevimmät rehut, Hannu kertoo.
Tilan nurmissa on kahden niiton timo-
teitä, sekä apiloita, pääasiassa valkoapilaa.
– Nurminataa meillä ei ole ollenkaan,
koska totesimme että lampaat eivät syö sitä
laitumella eivätkä säilörehuna. Keltamai-
tetta ja sinimailasta on kokeiltu, mutta ne
eivät oikein viihdy näillä leveysasteilla.
Herneet annetaan kokonaisina, eli niitä
ei litistetä.
– Ostimme aiemmin kaupan valkuaisre-

hutiivistettä, mutta kun vertaamme karit-
soiden kasvuja, ostovalkuaisella ja herneellä
kasvaneiden välillä ei ole eroa, Hannu mai-
nitsee.
Hernelajikkeena käytössä on Rokka, kos-
ka se paitsi kasvupaikkavaatimuksiltaan on
tilan pelloille sopiva, sen herne on sopivan
pieni ja täten helppo ja nopea kuivata.
Tilalla on tällä hetkellä normaalia pie-
nempi määrä karitsaita, mikä myös on hel-
pottanut erilaisia kokeiluja.
– Syynä tähän ovat susivahingot, jotka
vähensivät uuhien määrää. Vuonna 2021
meillä syntyi 267 karitsaa, vuonna 2022
vain 146, Hannu mainitsee.

Tänä vuonna karitsaita syntyi 173, ja ta-
voitteena on nostaa määrää noin 250:een.
Kevään olessa näin pitkällä kaikki karit-
sat on vieroitettu, ja säiden salliessa uuhet
päästetään laitumelle toukokuun alussa.
– Uuhet laiduntavat noin 15 kilomet-
rin päässä tilalta, mutta karitsat pääsevät
alkukesästä puhtaille kotilaitumille, mikä
vähentää loispainetta.
Uusi astutuskausi koittaa elokuussa, jol-
loin keritsijä keritsee uuhet ja ne jaetaan
astutusryhmiin päseineen eri laitumille.
Kaikki tänä vuonna syntyneet teuraskarit-
sat on tarkoitus lähettää teurastamoon syk-
syn aikana.

KIRJOITTAJA
Anna Kujala
KUVAT
**Lampaanlihan tuotantoketjun
kehittäminen -hanke**

Pirjo ja Hannu käyttävät pienkuormaajaa
esimerkiksi paalien siirtelyssä, ja myös
säilörehun jakoa ruokintapöydille on tarkoitus
tehostaa tulevaisuudessa. Kuvassa paalihäkin
kokoamista käsin.

Auta vaikeasti syntynyttä

Vaikea syntymä on karitsan ja kilin
elimistölle suuri raskaus. Matkalla
maailmaan koetut ongelmat altis-
tavat hapenpuutteelle, elimistön
happamoitumiselle, vammoille ja
kylmettymiselle. Syntymässään
kovia kokenut tarvitseekin no-
peasti apua. Samoin emä.

KIRJOITTAJA
Ann-Helena Hokkanen
eläinlääkäri

Syntymä on eläimen elämän suurin
mullistus ja normaalistikin karitsan
ja kilin elimistölle koettelemus. Syn-
tymän pitkittyessä eläin altistuu voimak-
kaalle hapenpuutteelle ja elimistön hap-
pamoitumiselle sekä erilaisille vammoille.
Samalla vaikea poikiminen aiheuttaa emälle
kipua ja rasittaa sen elimistöä voimakkaasti.
Vaikean syntymän heikentämä vastasynty-
nyt kylmettyy helposti ja sen on vaikeaa
saada elintärkeää ternimaitoa ajallaan. Sik-
si se tarvitsee hoitajaltaan nopeasti apua ja
huolellista hoitoa.
Lammas- ja vuohitilalla poikimiset on
syytä valvoa, jotta mahdollisissa ongelmissa
voidaan avustaa nopeasti. Työ on rankkaa
ja vie aikaa, mutta satsaukset kannattavat.
On myös tärkeää keskustella oman tervey-
denhuoltoeläinlääkärin kanssa poikimiseen
liittyvistä asioista sekä emien ja syntyneiden
karitsoiden tai kilien alkuhoidosta. Ennalta
laaditut huolelliset ja seikkaperäiset ohjeet
ja suunnitelmat vaikeassa synnytyksessä
avustamisesta sekä emän ja jälkeläisten hoi-
tamisesta auttavat tosipaikan tullen.

Vaikea poikiminen aiheuttaa emälle kipua

Poikiminen aiheuttaa emälle stressiä ja ki-
pua. Normaali stressireaktio on hyödyllis-
tä sekä emälle että jälkeläiselle, sillä se on
niiden elimistön elintärkeä reaktio sopeu-
tua erittäin haastavaan tilanteeseen. Emän
elimistön valmistautuessa synnytykseen va-
raudutaan myös sen aiheuttamaan kipuun.
Emän elimistön tuottamien kipua hoita-
vien aineiden, endorfiinien, pitoisuudet
elimistössä nimittäin nousevat tiineyden
lopulla. Samalla kipukynnys nousee, koska
muuttunut hormonitoiminta vaikuttaa eli-
mistön kipua aistivaan järjestelmään niin,
että endorfiinien kipua lievittävä vaikutus
tehostuu.
Emän hypotalamuksessa syntyvällä oksi-

KUVA: Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hanke

Tutkimuksissa on todettu syntymän jälkeen tarjotun lisälämmön parantavan vastasyntyneiden
verenkierron ja hengityksen toimintaa. Kun energiaa ei kulu sulana pysymiseen, se voidaan
käyttää paremmin hyödyksi hengitykseen, jolloin eläimen elimistön on helpompi ja nopeampi
korjata happivaje ja happo-emäs-tasapaino.

tosiinilla on suuri rooli poikimisen onnis-
tumisessa. Oksitosiini vaikuttaa laajasti eri
toimintoihin kuten sosiaaliseen kanssakäy-
miseen, kiimakäyttäytymiseen, synnytyk-
seen, imettämiseen, jälkeläisen hoivaami-
seen ja emokäyttäytymiseen sekä stressin
ja ahdistuksen vähenemiseen. Oksitosiini
myös lievittää kipua.
Vaikka stressi ja kipu siis kuuluvat poi-
kimiseen, tasapaino on kuitenkin herkkä ja
asioiden mennessä vikaan voimakas stressi
sekä kipu helposti vaikeuttavat poikimista.
Epänormaalin kova kipu sekä hallitsemat-

toman voimakas stressireaktio vakavan ki-
vun tai muun syyn, esimerkiksi pelon tai
turvattomuuden tunteen vuoksi, vaikeutta-
vat poikimista. Ne vähentävät oksitosiinin
eritystä ja voivat näin aiheuttaa häiriöitä
kohdun supisteluun. Poikiminen pitkittyi
ja vaikeutuu, mikä lisää kipua ja stressiä es-
täten entisestään oksitosiinin erityystä ja näin
pahentaen tilannetta. Kova kipu ja stressi
voivat myös estää ternimaidon laskeutumi-
sen emän utareeseen.
Pitkittyneessä ja vaikeassa poikimisessa
emä kokee kipua aiheuttavia supis- ➔

→ tuksia enemmän kuin normaalissa poikimisessa. Kipua lisää myös jälkeläisen juuttuminen synnytyskanavaan. Se aiheuttaa kovaa painetta emän kudoksille ja tämä voi myös vaurioittaa synnytyskanavan lähellä kulkevia hermoja. Lisäksi kudosten venyminen ja mahdollinen repeäminen sekä synnytysapu aiheuttavat kovaa kipua.

Yleensä syynä pitkittyneeseen poikimiseen tai poikimavaikeuteen on se, että karitsa tai kili on suhteessa liian suuri emän synnytyskanavan kokoon nähden tai se on väärässä asennossa. Joskus emän sairastuminen vaikeuttaa poikimista. On myös mahdollista, että poikimisen pitkittyessä emän kohtu väsy supistelevaan. Lisäksi syynä ongelmiin voi olla emän pelko ja turvotomuuden tunne, varsinkin avautumisvaiheen alussa. Siksi emä pitäisi siirtää tilavaan, puhtaaseen ja turvalliseen poikimaympäristöön hyvissä ajoin. Viime hetken siirtoja on tärkeää välttää, jotta synnytyksen normaali kulku ei häiriintyisi.

Avusta hengitystä

Vaikea syntymä on eläimelle hurja koettelu, johon liittyy vakava hapenpuute. Emän synnytyskanavassa juuttuneena oleva karitsa tai kili ei voi vielä hengittää. Ja jos happea emän verestä tuova napanuora litistyy tai katkeaa, eläin ei saa mistään happea. Vaikean poikimisen jälkeen karitsan ja kilin elimistö tarvitseekin kipeästi happea. Lisäksi hapenpuutteen aikana kertynyt elimistöä happamoittava hiilidioksidi täytyy saada hengitettyä ulos. Siksi hengityksen käynnistyminen heti syntymän jälkeen on eläimen selviämisen kannalta tärkein yksittäinen asia. Jotta eläin voisi hengittää, sen keuhkojen täytyy täyttyä ilmalla ja laajentua. Hengityksen käynnistyminen on vähän kuin ilmapalloa puhaltaisi; se on vaikeaa aluksi, mutta helpottuu kunhan palloon saadaan vähän ilmaa.

Normaalin syntymän jälkeen virkeä

Sierainten puhdistamisen ja liman poistamisen jälkeen vastasyntynyt on hyvä kutittaa sormella tai heinäkorrella sieraimesta, sillä tämä stimuloi hengitysrefleksiä.

eläin alkaa hengittämään ja nostaa päänsä yleensä välittömästi synnyttyään. Koska kyljellään maaten on hyvin vaikeaa hengittää, eläin kääntyy nopeasti itse makamaan rintalastansa päälle. Terve karitsa tai kili pyrkii myös nopeasti ylös ja liikkeelle. Heikkona syntynyt sen sijaan jää yleensä makamaan velttona kyljelleen. Se ei hengitä tai sen hengitys on epätasaista ja limakalvot sinertävät.

Heikko vastasyntynyt onkin heti syntymän jälkeen autettava makamaan rintansa päälle, jotta sen hengittäminen olisi mahdollisimman tehokasta. Sen jälkeen ylemmät hengitystiet, eli sieraimet ja suu, puhdistetaan limasta puristamalla turpaa. Limaa voidaan myös poistaa imemällä.

Sierainten puhdistamisen ja liman poistamisen jälkeen vastasyntynyt on hyvä kutittaa sormella tai heinäkorrella sieraimesta, sillä tämä stimuloi hengitysrefleksiä. Reipas hierominen oljilla tai pyyhkeillä on tärkeä toimenpide, sillä se auttaa syntyneen hengitystä käynnistymään. Myös tekohengitystä voidaan koettaa antaa hätätilanteessa. Vastasyntyneen kuivaaminen ja hierominen kuivilla pyyhkeillä on tehokasta, sillä se jäljittelee emän nuolemista, auttaa hengitystä ja parantaa eläimen pintaverenkiertoa. Märkä maailmaan saapuja saadaan myös tällä tavoin nopeasti kuivaksi ja lämpimäksi.

Anna emän nuolla

Jos emä vain jaksaa ja suostuu, sen tulisi antaa nuolla jälkikasvuun. Emän nuoleminen auttaa karitsan ja kilin hengitystä ja parantaa pintaverenkiertoa. Tämä puolestaan edesauttaa happivajeen korjaantumista, lämmönsäätelyä ja nopeuttaa happo-emäs-tasapainon palautumista normaalisti parantaen myös ternimaidon vasta-aineiden imeytymistä. Samalla nuoleminen kuivaa märän vastasyntyneen tehokkaasti. Lisäksi emän mikrobit siirtyvät osaksi jälkeläisen normaalia taudinaiheuttajilta suojaavaa mikrobikantaa.

Nuoleminen on hyödyksi myös emälle, sillä se kiihdyttää oksitosiinin eritystä. Hoivahormoni saa aikaan kohdun supistumisen, jolloin jälkeiset irtoavat helpommin. Samalla maito laskeutuu utareeseen paremmin.

Lisäksi sikiönesteessä on emän elimistön omien kipua lievittävien endorfiinien toimintaa tehostavaa sekä niiden haittavaiikutuksia vähentävää ainetta nimeltä POEF (Placental Opioid-Enhancing Factor). Vastasyntyneen nuoleminen ja sikiönesteen nieleminen siis kirjaimellisesti hoitaa syntytäneen emän kipuja. Lisäksi POEF edistää emokäyttäytymistä. POEF:n aikaansaaman kivunlievityksen tehon on todettu kestävän noin tunnin poikimisen jälkeen.

Varmista ternimaidon saaminen

Erittäin tärkeä lämmönlähde vastasyntyneelle karitsalle ja kilille on lämmin ternimaito sen tarjoaman lämmön ja korkean energiapitoisuutensa vuoksi. Lisäksi ternimaidon nesteiden imeytyessä vastasyntyneen eläimen verenkiertoon veren tilavuus nousee, jonka seurauksena verenkierto tehostuu. Näin kudokset saavat paremmin happea ja veri myös kuljettaa tehokkaammin hiilidioksidia kudoksista keuhkoihin, jolloin elimistön happamoituminen korjaantuu nopeammin.

Ternimaidosta karitsat ja kilit saavat elimistöönsä myös taudinaiheuttajilta suojaavat elintärkeät vasta-aineet ja emän puolustussoluja sekä lukuisan joukon muita hyödyllisiä aineita. Jos heikko vastasyntynyt ei jaksaa imeä ternimaitoa, on se annettava sille letkuttamalla. Oman eläinlääkärin tai kokeneen hoitajan kanssa on syytä harjoitella, jotta varmasti osaa letkuttamisen sitten, kun taitoa tarvitaan.

On tärkeää muistaa, että hapenpuute, elimistön happamoituminen sekä kylmettyminen kaikki heikentävät vasta-aineiden imeytymistä vastasyntyneen elimistöön muiden haitallisen stressin ikävien seurausten lisäksi.

Vaikeasti syntyneiden eläinten tarkka seuranta myöhemmin kasvatuskaudella on tärkeää, sillä ne ovat huomattavasti alttiim-

pia sairastumaan kuin normaalisti syntyneet lajitoverinsa. Emän hyvä hoito, puhtaat ja vedottomat olosuhteet sekä tarkka seuranta sairastumisen merkkien varalta ovat näiden eläinten hoidossa erityisen tärkeitä.

Pidä lämpimänä

Kuiva ja vedoton ympäristö sekä emän hyvä hoito ja polttoaineena toimiva ternimaito auttavat vastasyntyneitä pysymään lämpimänä. Heikon vastasyntyneen lämpötilaa olisi hyvä seurata peräsuolesta mitattuna, jotta alilämpö voitaisiin huomata ajoissa. Normaali peräsuolesta mitattu ruumiinlämpö vastasyntyneillä karitsoilta ja kileillä on + 39,0–39,6 °C.

Tutkimuksissa on todettu syntymän jälkeen tarjotun lisälämmön parantavan vastasyntyneiden verenkierron ja hengityksen toimintaa. Kun energiaa ei kulu sulana pysymiseen, se voidaan käyttää paremmin hyödyksi hengitykseen, jolloin eläimen elimistön on helpompi ja nopeampi korjata happivaje ja happo-emäs-tasapaino.

Jos karitsa tai kili jo päässyt kylmetymään, se on varovaisesti saatava lämpimäksi. Kylmettyneellä vastasyntyneellä on vaaleat suun limakalvot sekä hidas ja vaimea syke. Ensin eläin kuivataan ja sitten anne-

taan lämmintä ternimaitoa. Lisälämpöä voidaan antaa lämpölampun tai -maton, levylämmittimen sekä lämpimien vesipullojen avulla. Kirjallisuuden mukaan pahoin kylmettynyttä vastasyntynyttä voidaan myös lämmittää lämpimässä (+ 39 °C) vesihauteessa. Varovaisuutta on noudatettava, jotta vastasyntynyt ei saa palovammoja eikä sen elimistö lämpene liian nopeasti. Lämmityksen aikana potilaan ruumiinlämpö mitataan puolen tunnin välein.

Jos pahoin kylmettyneen karitsan ruumiinlämpö on alle + 37 °C ja se on yli viisi tuntia vanha, se voi tarvita glukosia ennen varovaista lämmitystä ja ternimaidon letkuttamista. Ohje on antaa 10 % glukosiliuosta 20 ml elopainokiloa kohden pistettynä vatsaonteloon. Onkin syytä käydä oman terveydenhuoltoeläinlääkärin kanssa huolellisesti läpi omalle tilalle sopivat kylmettyneiden vastasyntyneiden lämmitys- ja hoitokäytännöt sekä ternimaidon antaminen. Samalla varmistetaan, että tilalla on tarkoitukseen sopivaa glukosiliuosta ja sitä osataan antaa vastasyntyneille oikein.

Hoida kipua

Vaikea syntymä altistaa siis sekä emän että maailmaan saapuvan jälkeläisen kivulle ja

erilaisille vammoille. Eläinlääkäri voi hoitaa emän kokemaan kipua tulehduskipulääkkeiden lisäksi esimerkiksi epiduraalipuudutuksella ja muilla kipua lievittäville lääkkeyksillä. Tulehduskipulääke meloksikaamin on todettu parantavan uuhien ruokahalua ja maidontuotantoa vaikean karitsoimisen jälkeen. Kivun hoitaminen ja tulehduksen lievittäminen siis auttaa imetyskauden haastavassa alussa.

Ennen luultiin, että vastasyntynyt eläin ei kykenisi tuntemaan kipua, saati kärsisi siitä. Nykytiedon valossa asia on kuitenkin aivan toisin ja kipu on todennäköisesti sitä haitallisempaa, mitä nuorempana eläin joutuu sitä kokemaan. Vastasyntyneiden eläinten kokemasta kivusta vaikean syntymän jälkeen tiedetään kuitenkin vasta vähän, samoin sen hoitamisesta. Tutkimustulokset vasikoilla ja käytännön kokemukset lampailta kuitenkin tukevat käsitystä kivunlievityksen hyödyllisyydestä. Kun karitsan tai kilin kipua hoidetaan, vaikeasta alusta selviäminen helpottuu, imurefleksi paranee ja eläin jaksaa imeä enemmän elintärkeää maitoa.

Ostetaan suomalaisen lampaan villaa

Ostamme hyvää, puhdasta ja roskatonta suomenlampaan ja kainuunharmaksen villaa.

OTATHAN YHTEYTTÄ
info@lapuankankurit.fi tai Esko Hjelt 0500 463 084

Noudamme villaa noin 200 km säteeltä Lapualta. Kauempaa nouto myös mahdollista, mikäli alueella on useampia noutopaikkoja.

LAPUAN KANKURIT

www.lapuankankurit.fi

Muokkaamme lampaanvuotanne **KORISTETALJOIKSI**
Myymme myös erilaisia lammasturkistuotteita

38600 LAVIA
www.nahkajalostamo.fi
puh. 02 557 1065

Kilien alkukasvatus Jokiniemessä JÄRJESTELMÄLLISYYS JA KURINALAISUUS JOHTAVAT HYVIIN TULOKSIIN

Kilien alkukasvatukseen on meillä Jokiniemessä laitettu paljon panoksia viime vuosina. Työkäytännöt on hiottu, ohjeistusta selkeytetty ja työtehtäviä roolitettu. Prosessin kehittämisellä on saavutettu asetettuja tavoitteita ja saatu hyviä tuloksia.

Kilistelyä edeltää kuttujen vähintään kuuden viikon mittainen ummessaolokausi. Hyvälaatuinen ternimaito antaa kileille elintärkeän alkuboostauksen. Syntymän jälkeen kilit ovat yhteiskarsinassa kuttujen kanssa, jonka jälkeen juotolle opettaminen alkaa. Siirrot kililään tehdään suunnitelmallisesti kilin iän mukaan.

Kilien hoitoon on vastuutettu kaksi henkilöä. Kilivastaavat huolehtivat kaikista kileihin liittyvästä kuten korvamerkeistä, syntymäkirjauksista, maitomäärien laske- misesta, rokotuksista ja muista hoitotoimenpiteistä. Kilivastaavat työskentelevät kahdessa vuorossa eivätkä välttämättä näe toisiaan työpäivän aikana.

Tiedonkulku varmistetaan valkotaululle kirjoitettavilla viesteillä. Valkotauluun kirjataan karsinoissa olevien kilien määrät, maitomäärät ja muut kilien hyvinvoinnin kannalta merkittävät asiat. Lisäksi käytetään merkintävärejä, joilla jokaisella on oma merkityksensä. Vihreä tarkoittaa juuri kililään siirrettyä uutta kiliä, keltaisella merkitään ne, jotka osaavat juoda sangosta ja punaisella tarkkailtavat esimerkiksi ontuvat tai huonosti juovat. Oranssilla merkitään ripuloivat, mutta tätä väriä meidän ei ole tarvinnut viime aikoina käyttää.

Säännöllinen ruokinta ja juotolle opetus

Kileillä on säännölliset ruokinta-ajat neljä kertaa päivässä. Aiemman kahdenjuoton-taktiikan vaihto neljään kertaan poisti juoksumahaongelmat parantaen kilien hyvinvointia. Juotolle opetus aloitetaan tuttipullolla, sangolle siirrytään heti, kun hyvä imu on saatu päälle. Sangolle oppiminen kestää 1–2 vuorokautta yksilöstä riippuen. Tämän työläimmän vaiheen aikana muut tiimin jäsenet auttavat kilivastaavaa, koska kililään saattaa tulla päivittäin kymmenenkin uutta kiliä. Juottosankoja käytetään niin monta, että jokaiselle kilille on oma tutti.

Maitomääristä on tarkat ohjeet, jotka noudattavat karitsoille annettuja ohjeellisia juomarehusuosituksia. Kilit saavat täysmaitoa vähintään kahdeksan viikon ajan, mutta juottokautta on parempi jatkaa pidempään. Maitomäärää pienennetään pikkuhiljaa, jolloin karkea- ja väkirehunsyönti lisääntyy. Märehtijäksi kehittyminen on hitaampaa, koska kililässä kileillä ei ole aikuista eläintä opettamassa muun rehun syöntiä.

Maidon lämpötila mitataan aina ennen juottoa. Kun kilit osaavat juoda sangosta, maito ei jää jäähtymään sankoihin vaan se katoaa nopeasti parempiin suihin. Opetusvaiheessa olevien kilien maito ehtii jäähtymään, jonka vuoksi lämpömittari pidetään sangossa, josta lämpötilaa seurataan. Viimeinenkin juotettava maitopisara on vähintään +38 °C. Maito lämmitetään tarvittaessa uudelleen.

Puhtaus on puoli ruokaa. Maitosangot

huuhdellaan kuumalla vedellä kahdesti päivässä. Tuttisangot, venttiilit, tiivistet sekä tutit puretaan ja pestään pesuaineella kerran viikossa tai tarvittaessa useammin. Rikkoutuneet osat vaihdetaan. Maidon käsittelyyn ja lämmittämiseen käytettävät välineet ja astiat pestään pesuaineella kahdesti päivässä.

Maidon lisäksi kileillä on vapaasti tarjolla täysrehua ja apetta, jotka vaihdetaan päivittäin. Rehukaukalot on sijoitettu aidan ulkopuolella, etteivät kilit pääse niihin taitavina kiipeilijöinä hyppimään. Kiipeilymahdollisuus on järjestetty erilaisilla tasoilla ja yksinkertaisimmillaan ympärikäännettyllä saavilla. Tarjolla on myös suolakivet ja kivennäiset. Juomavesi pidetään puhtaana vaihtamalla se kerran päivässä tai tarvittaessa aina, jos vesi on likaista. Sangot pestään säännöllisesti.

Kililä on meillä sijoitettu tilan lämpöi-

maidon lisäksi kileillä on vapaasti tarjolla täysrehua ja apetta, jotka vaihdetaan päivittäin. Rehukaukalot on sijoitettu aidan ulkopuolella, etteivät kilit pääse niihin taitavina kiipeilijöinä hyppimään.

simpään rakennukseen. Vetoisuutta on vähennetty umpivaneriaidoilla, samalla kilien karkailu on saatu paremmin kuriin. Juotolle tulevilla kileillä on vanerilevyistä tehty ”omat talot”, joissa lämpölamput lämmitävät ja lämpö pysyy. Samalla mahdollistetaan lajinmukainen piiloutumiskäyttäytyminen.

Huomio kuivutukseen

Kuivituksen merkitystä ei voi väheksyä. Pehku perustetaan turpeella ja oljella, jota lisätään kolme kertaa viikossa; tiistaina, torstaina ja lauantaina. Pehku tyhjätyään kevät- ja syyskasvatuserien välissä ja tilojen annetaan kuivahtaa 2–3 kuukauden ajan. Aiemmin kilejä vaivannut kryptosporidioosi on saatu aisoihin tauottamalla tuotantoa niin, että tilat ovat välillä tyhjiä.

Ryhmäkoot pidetään maltillisena, 15–20

kiliä, jolloin kilien tarkkailu on helpompaa. Ryhmiä ei sekoiteta alkukasvatusvaiheen ai-

kana vaan samat kaverit pysyvät ryhmässä. Toki ”omatoimiryhmänvaihtajat” tekevät mitä haluavat, eli vaihtavat väliaidan putkien välistä sujuvasti sinne minne haluavat. Kolmen kuukauden iässä kilit siirtyvät isompiin ryhmiin.

Kilien kasvua seurataan punnituksilla. Ensimmäinen punnitus tehdään nupoutuksen yhteydessä noin viikon ikäisenä, seuraavat maitojuoton lopettamisen jälkeen 2–3 kk ikäisenä sekä 4 kk ja 8 kk ikäisenä. Kileille on asetettu tavoitepainot, jotta saavutetaan sopiva astutuskoko noin kahdeksan kuukauden iässä.

Alkukasvatuksessa onnistuminen vaatii suunnitelmallisuutta ja aikataulutusta. Hyvien rutiinien avulla säästetään euroja ja vähennetään hukkaa. Kilien ruokintapäivien määrällä on merkitystä ja maidontuotannon uudistamistarve perustuu sopivaan imuun, jotta nuorvuohet saadaan nopeasti tuottamaan muutakin kuin sontaa. Vaikka onhan sekin arvokasta.

Maitoisaa kesää toivottaen,
Hannele Ulvo,
vuohituotannosta vastaava,
Jokiniemen Kartano Oy

Juotolle opetus aloitetaan tuttipullolla, sangolle siirrytään heti, kun hyvä imu on saatu päälle. Sangolle oppiminen kestää 1–2 vuorokautta yksilöstä riippuen.

Vuohitila Kosket tekee pientä hyvää

Auringon heliessä alkavat pait-si nurmet myös jokin muu kasva-maan – nimittäin jäätelönhimo. Vuohitila Kosketin isäntäväellä ja kutuilla on edessään vuoden kii-reisin aika, kun Toukarin jäätelö-tuotemerkillä myytävälle vuohen-maitojäätelölle on kysyntää.

Vuohitila Kosketin ja Toukarin jäätelön tarinaa alkaa vuodesta 2015, kun Kosken perheeseen otettiin kaksi lemmikkivuohia. Kolme vuotta myöhemmin vuohimäärä oli lisääntynyt moninkertaiseksi, ja vuohen-maidon jalostamisesta tullut liiketoimintaa. Isäntä **Mika** käy edelleen tilan ulkopuolella töissä, mutta emäntä **Elinalle** vuohenmai-totuotteiden valmistus ja myynti, sekä tie-tysti vuohien hoitaminen ja kuttujen lypsy, on kokopäiväistä työtä

– Eihän tässä voi laskea työlleen järkevää tuntihintaa, mutta vuohien kanssa työ-skentely, tuotteiden valmistus ja asiakkaiden hyvä palaute tekee työstä hyvin palkitsevaa, Elina toteaa.

Hän on aiemmin työskennellyt muun muassa vuohenmaitojuustolassa, ja en-simmäiset Vuohitila Kosketin tuotteet oli-vatkin juustoja. Kimmokkeen antoi tuttu ravintolapääällikkö, joka kylässä käytyään ihastui hänelle tarjottuun vuohenmaito-juustoon ja toivoi sitä myyntiin.

Kilistelyt ovat kevättälvella, ja kilit saavat olla emojensa alla kolme kuukautta, Elina ja Mika Koski kertovat. Myös pukkikilleille on yleensä onnistuttu löytämään koti – monet niistä ovat menneet kotieläintarhoihin tai terapiavuohiksi.

– Juustoja teemme tällä hetkellä kolmen-laisia: perinteistä satakuntalaista kutun-juustoa, salaattijuustoa sekä leipäjuustoa. Lisäksi tuotevalikoimaan kuuluvat jogurtti ja rahka, sekä tietysti jäätelöt, Elina kertoo.

Tuotanto on käsityövaltaista ja pieni-muotoista. Tällä hetkellä tilalla on 25 kut-tua sekä kaksi siitospukkiä, kaikki suomen-vuohia. Vuodessa jalostetaan noin 8000 lit-raa vuohenmaitoa perheen keittiössä, joka on ilmoitettu elintarvikehuoneisto.

– Myymme yli 95 prosenttia tuotteista suoraan asiakkaille, joko suoraan tilalta tai lähialueen Reko-rinkien kautta.

Jäätelön ja juustojen lisäksi vuohenmai-dosta valmistetaan jogurttia, rahkaa sekä kermatoffeeta, jossa kerman lisäksi myös voi on itse tehty vuohenmaidosta.

Puhdasta nautintoa

Idea jäätelöistä syntyi, kun Elina ja Mika miettivät mitä muuta vuohenmaidosta voi-si valmistaa.

– Tiesitkö, että suomalainen syö keski-määrin 14 litraa jäätelöä vuodessa?, Mika kysyy.

Jäätelöllä oli siis menestyspotentiaalia.

– Haluamme, että jäätelön syöjä tietää mitä syö kun pistää meidän jäätelöä suu-hunsa. Käytämme mahdollisimman aitoja makuja, eikä sisällysluetteloista löydy yh-tään E-koodia. Esimerkiksi vaniljajäätelössä on aitoa vaniljaa, ja suklaajäätelössä ei var-sinaisesti ole suklaata vaan raakakaakaota, joka antaa syvän ja monivivahteisen maun, Mika kertoo.

– Lisäksi haluamme, että jäätelö on pai-kallista, eli aidosti porilainen tuote. Esi-merkiksi käyttämämme tyrnimarjat ovat paikallisia, ja käytämme jäätelössä koko marjan, emme pelkkää mehua.

Toukarin jäätelöä valmistetaan viisi ma-kua vuoden ympäri: vanilja, suklaa, tyrni, kahvi ja lakritsa. Lisäksi tehdään piparkak-kujäätelöä jouluksi ja kesällä mansikkajää-telöä.

– Valmistajan jäätelön täällä meidän keit-

tiössä pienissä erissä, suurin kattila on 18 litraa, Elina kertoo.

Vuohenmaito pastöroidaan keittämällä ja kattilan lisätään tarvittavat mausteet. Tä-män jälkeen jäätelömassa saa tekeytyä kyl-mässä vuorokauden, jonka jälkeen jäätelö valmistetaan jäätelökoneella ja purkitetaan. Vuohenmaidon rasva antaa jäätelölle pyö-reän pehmeän maun.

– Asiakkaat ovat antaneet todella positiivista palautetta. Suosituimmat maut ovat tyrni ja lakritsa, ja suurin ostajakuntamme on yli 40-vuotiaat naiset sekä henkilöt, joille lehmänmaidosta tehty jäätelö ei sovi, Elina kertoo.

Mika lisää, että monet asiakkaat pitävät myös Toukarin jäätelöä mukavana tuliaisena.

Jäätelö valmistetaan pienissä erissä. Kuvassa tekeytymässä olevaa jäätelömassaa, eli vuohenmaitoa johon on sekoitettu mausteet, josta vuorokauden kuluttua tulee valmista vaniljajäätelöä.

Kokonaisvaltaista tuotekehitystä

Jäätelöreseptien kehittämisen lisäksi jääte-löiden lanseeraaminen on teettänyt muu-takin työtä.

– Olemme suunnitelleet jäätelöpakkaus-ten ulkoasut itse. Varsinkin etikettien tie-dot teettivät paljon työtä. Otin jopa yhden päivän vapaata töistä, jotta ehdin käydä läpi elintarvikkeille vaadittavat pakkausmerkin-nät, Mika muistelee.

Jäätelöä myydään 125 ja 400 millilitran pakkauksissa, jotka ovat biologisesti hajoa-via.

– Koska jäätelö on ekologinen, meistä pakkauksenkin pitää noudattaa samaa linjaa. Asiakkaiden kanssa keskustellaan silloin tällöin hinnasta. Vuohenmaito on jo alku-

jaan noin neljä kertaa kalliimpaa kuin leh-mänmaito, mikä vaikuttaa myös valmiiden vuohenmaitotuotteiden hintoihin.

– Kun puhutaan jäätelöistä, kannattaa kuitenkin verrata kilohintoja eikä litrahin-toja, koska painoissa on huimia eroja. Mei-dän jäätelössä ei ole täyteaineita eikä tyhjää ilmaa, joten yksi litra painaa yli kilon, Mika vinkkaa.

Jätskimaistelua ja vuohiin tutustumista

Vuohitila Kosket on Mikan sukutila. Käy-tössä on noin 7 hehtaaria peltoa, riittävä ala tuottamaan vuohien heinät ja kaurat sekä laitumet. Korona-aikana tilan toimintaa ke-hitettiin tarjoamalla tilavierailuja.

– Tarjosimme korona-aikaan vierailuja, joissa läsnä oli vain tilan esittelijä sekä saa-puvat vieraat. 45 minuutin aikana ➔

Vuohitila Kosket valmistaa vuohenmaidosta myös tuorejuustoja, jogurttia ja rahkaa. Kuvassa perinteistä kutunjuustoa.

Toukarin jäätelöä valmistetaan viisi makua vuoden ympäri: vanilja, suklaa, tyrni, kahvi ja lakritsa. Lisäksi tehdään piparkakkujäätelöä jouluksi ja kesällä mansikkajäätelöä. Kuvassa vasemmalta maut tyrni, lakritsa ja suklaa.

Kutut lypsetään aamuin illoin koneellisesti lypsyasemalla. Ne tuottavat keskimäärin 2–3 litraa maitoa päivässä, talvella vähemmän ja kesällä enemmän. Kun lypsyn yhteydessä on tarjolla kauraa, kutut tulevat mielellään lypsettäviksi, tai näyttävät valokuvaajalle, miten lypsylle tulee asettua.

→ tutustuttiin vuohiin ja maisteltiin jäätelöitä, Elina kertoo.

Tilavierailut ovat olleet suosittuja myös pahimman korona-ajan jälkeen. Iso etu on sijainti: Vuohitila Kosket sijaitsee Toukarin kylässä, noin vartin matkan päässä Porin keskustasta. Esimerkiksi päiväkotijäsen- ja senioriryhmät, joilla on säännölliset aikataulut, ovat kokeneet helpoksi sovittaa vierailun tilalla päivän rytmiin.

– Isommat ryhmät olemme jakaneet pienemmiksi, jotta jokainen vierailija pääsee tutustumaan vuohiin ja esittämään omat kysymyksensä.

Jatkosuunnitelmissa on lisätä vuohien määrää hieman, jotta oikeus lomittajaan täyttyy.

– Haluamme kuitenkin pitää toiminnan suhteellisen pienimuotoisena myös jatkossa, Kosket toteavat.

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA
Anna Kujala

Tilan vuohet ovat suomenvuohia, ja ne pääsevät halutessaan ulkoilemaan vuoden jokaisena päivänä. Talvisaikaan käytössä on jaloittelutarha, kesäisin laidun.

Suomenvuohi on vuoden maatiaiseläin

Älykäs, seurallinen ja kekseliäs suomenvuohi on varastanut monen sydämen. Se on sitkeä ja terve alkuperäisrotu, jolla on paljon annettavaa sekä maidontuottajana ammattilaistiloilla, että mielenkiintoisena harraste-eläimenä.

Kiinnostus omavaraiseen elämäntapaan on lisännyt kiinnostusta vuohien pitämiseen. Maatiainen ry valitsi suomenvuohen vuoden 2023 maatiaiseläimeksi nostaakseen esille sen ainutlaatuisia ominaisuuksia.

Suomenvuohi on pohjolan niukkoihin olosuhteisiin erinomaisesti sopeutunut rotu, jonka sukulaisia ovat muut pohjoismaiset alkuperäisvuohirodut.

Vuohia on Suomessa ollut jo tuhansia vuosia, mutta lehmän yleistymisen ja teollistumisen romahduttivat suomalaisen vuohikannan 1800-luvulla. Kiinnostus vuohiin on nyt kuitenkin herännyt uudestaan.

Suomenvuohen merkittävin käyttötarkoitus on maidontuotanto. Maidosta tehdään juustoja, mutta myös kosmetiikkaa.

Suomenvuohi on maidontuottajana erittäin pitkälypsyinen. Kuttu voi lypsää poikimisen jälkeen useita vuosia yhtäjaksoisesti – kolmen vuoden lypsykausi on normaali, mutta viisi vuottakin täysin mahdollinen. Lisäksi suomenvuohet ovat pitkäikäisiä ja kestäviä. Jopa 15-vuotiaita kuttuja on vielä ollut maidontuotannossa.

Vuohenmaito on terveellistä ja sopii usein niillekin, joille lehmänmaito ei käy.

Suomenvuohi on erittäin hedelmällinen, kutut tiinehtyvät hyvin ja suomenvuohen pukkien siemennesteessä on todettu olevan siittiöitä jopa puolet enemmän kuin monella muulla rodulla.

Suomenvuohien määrä on pysynyt viime vuosina vakaana, mutta sitä uhkaa pukkien sukulinjojen pieni määrä. Suomenvuohia on maassamme vähän yli 5000. Harvinaisia pukkulinjoja onkin pyritty aktiivisesti elvyttämään ja Luonnonvarakeskuksen geenivara-hankkeessa kerätään pukkien siemennestettä (katso juttu seuraavalla sivulla). Tärkein keino rodun säilyttämiseksi elinvoimaisena on kasvattajien paneutuminen monipuoliseen pukkulinjojen valintaan.

Suomenvuohia pidetään sekä ammat-

timaisilla vuohenmaidontuottajatilastoilla (noin puolet eläimistä) sekä harrastajilla. Vuohi sopii maidontuottajaksi monelle sellaiselle tilalle, jossa lehmien pitäminen ei ole mahdollista. Suomenvuohen värikirjo

on laaja ja vuohia on sekä sarvellisia että luontaisesti nupuja. Sekä pukilla että kuttulla on tunnusomainen leukaparta.

LÄHDE: Maatiainen ry
KUVA: Marko Penttimäki

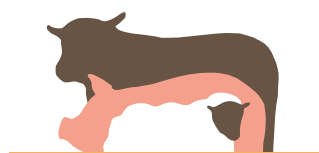
Vainion Teurastamo

Ostamme nautaa, lampaista, ylämaan karjaa ja vuohia
Myös rahtiteurastus ja leikkuu omassa leikkaamossa

Ilmoita teuraat
tommi.tirkkonen@vainionteurastamo.fi
Puh. 050 336 7547
tai
www.vainionteurastamo.fi

Kysy lisää leikkuupalveluista
tomas.eklund@vainionteurastamo.fi
Puh. 050 557 8877
tai
www.lihatukku.fi

KOKO SUOMEN
LAMMASTEURASTAMO

Tajma

Osto ja palautus
Daniel puh. 045 7342 6730

Ostamme kaikenikäisiä lampaista ja vuohia
teuraaksi ympäri vuoden.

Teurastus, lihanleikkuu
ja tyhjiöpakkaus
myös rahtityönä

**Lallin
Lammas**

Lallin Lammas Oy
Mikolanlenkki 80, 27730 TUIKULA
Puh. 0400 884 335
lallin.lammas@lallinlammas.inet.fi

Suomenvuohien geenien tallennus pankkiin alkoi

Alkuperäisen suomenvuohen geenien keruu ja pakastus rodun geneettisen monimuotoisuuden ja geenivarojen säilyttämiseksi on aloitettu. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että mahdollisimman erisukuisista suomenvuohen pukeista kerätään ja pakastetaan siemennestettä geenipankkiin. Siemennesteannoksia säilytetään nestetyössä noin -196°C-pakkasessa.

KUVA: Petra Tuunainen

Tulevaisuudessa on tarkoitus myös pakastaa suomenvuohen alkioita rodun jalostusta ja geenien pitkäaikaissäilytystä varten, kertoo tutkimusprofessori **Juha Kantanen** Luonnonvarakeskuksen tiedotteessa.

Suomenvuohien geenien talteenotto kuuluu Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansallisen geenivarojen toimenpiteisiin. Ohjelman toteutusta koordinoi Luonnonvarakeskus. **Jalasjärveläinen pukkiasema on onnenpotku eläingenivaratyölle** Siemennesteen keruu ja pakastus tehdään Jalasjärvellä sijaitsevalla Pentinmäen suomenvuohitilalla.

Asemalla voidaan kerätä pukkien siemennestettä sekä geenipankkiin että jatkossa hyödyntää annoksia rodun jalostus- ja säilytyksessä Suomessa. Pentinmäen tilan emäntä **Tiina Pentinmäki** kertoo innostuneensa harvinaisten pukkien keräilyyn, mikä on eläingenivaratyölle onnenpotku.

Ensimmäinen pukkileiri pidetään maaliskuussa ja geenipankkiin saadaan pakastettua siemennestettä viideltä suomenvuohipukilta. Tavoitteena on kerätä sie-

mennesteannoksia ainakin 25:lta pukilta, Kantanen kertoo.

Suomenvuohi menetti monopoliaseman

Suomenvuohi on ainoa alkuperäinen, kotimainen vuohirotu. Niitä on Suomessa alle 6000 yksilöä. Suurimpia katraita kasvatetaan maidontuotannon takia. Lisäksi suomenvuohia pidetään harrastuseläiminä. Vuohen kasvatusta on ollut yleisintä Länsi-Suomen alueella. Vuohen maitoa Suomessa on lypetty jatkojalostukseen tähän mennessä pelkästään alkuperäisestä suomenvuohesta.

Tilanne on kuitenkin muuttumassa. Suomeen on tuotu ulkomaisten lypsyvuohien, saanen- ja alpinerotujen, pakastettua siementä keinosiemennykseen. Nämä tuontitiedot ovat kansainvälisiä rotuja, joita kasvatetaan monissa maissa maidontuotantoa varten.

– Ulkomaisten vuohienrotujen pakasteperman tuonnin myötä on mahdollista risteyttää alkuperäisrotu ulkomaisilla roduilla, minkä lopputuloksena alkuperäisrotumme ehkäpä harvinaistuu ja pahimmassa tapauk-

sessä jopa häviää, Kantanen sanoo.

Suomenvuohi on pitkäikäinen eli sen ei tarvitse tulla tiineeksi joka vuosi maidontuotannon jatkumiseksi. Tämän ja muiden alkuperäisrotuun kuuluvien piirteiden takia on tärkeää säilyttää mahdollisimman monipuolisesti suomenvuohien geenejä.

Kotieläingenipankki ylläpitää kotieläinrotujen ja siten kotieläinlajien geneettistä eli perinnöllistä monimuotoisuutta nykyistä ja tulevaa käyttötarkoitusta varten. Kysymys on kotieläinten geenivarojen ja sopeutumiskyvyn säilytyksestä muuttuviin olosuhteisiin. Eläingenivaroilla tarkoitetaan toiminnallisia perintötekijöitä sisältävää geneettistä eli perinnöllistä ainesta, joka on tai saattaa olla maa- ja elintarviketalouden kannalta hyödyllistä.

Eläinlääkäri **Johanna Rautiainen** toteaa lopuksi, että geenivaratyö ei onnistu ilman motivoituneita tuottajia.

– Vaikka koetamme tehdä työt tilan rytmiin sovittaen, kysy työ heiltä myös joustavuutta ja aikaa. Olemmekin kiitollisia **Pentinmäen Tiinalle** ja **Markolle** erittäin hyvin sujuneesta yhteistyöstä, joka jatkuu syksyllä, Rautiainen sanoo.

Vuohien nupoutus lainsäädännön näkökulmasta

Nupoutuksella tarkoitetaan sarvenaiheen tuhoamista sellaisella tavalla, että sarven kasvu estyy pysyvästi. Nupoutusmenetelmiä on maailmalla käytössä useita, mutta Suomessa nupoutus tehdään lähes aina kuuma-polttona nupoutuskolvilla.

Riippumatta siitä miten nupoutus tehdään, on toimenpide aina eläimelle kivulias. Kuitenkin erityisesti lypsyvuohien kasvatuksessa voi pito-olosuhteista johtuen olla tarpeen nupouttaa kaikki nuoret eläimet.

Vuohien ja nautojen nupouttaminen on toimenpiteenä samankaltainen, mutta eläinten nupoutusikä, kallon rakenne, sarven kasvunopeus ja reaktiot kipuun ovat erilaiset. Ei siis voida ajatella, että käytännöt, jotka toimivat toisella lajilla sopivat suoraan toiselle.

Vuohien nupouttamiseen liittyvät säädökset ja niiden tulkinnot eivät ole olleet kaikille selkeitä. Tämän tekstin tavoitteena on selkeyttää voimassa olevan lainsäädännön reunaehdot ja avata tulevia kansallisia

säädöksiä siltä osin kuin se on jo mahdollista.

Vanhassa eläinsuojelulaissa nupoutus on tulkinnanvaraista

Vielä tämän vuoden loppuun asti voimassa oleva eläinsuojelulaki ja sen perusteella annetut asetukset määrittelevät ne toimenpiteet, joita eläimille voidaan tehdä. Säädöksissä kerrotaan lisäksi, että kuka kyseisen toimenpiteen saa suorittaa.

Naudan sarven aiheen tuhoaminen on säädösten mukaan sallittua alle neljäviikoisilta eläimiltä, vuohien osalta vastaavaa mainintaa ei ole. Tämä tarkoittaa sitä, että vuohien nupoutus ei ole lainkaan sallittua.

Eläinsuojeluasetuksen sallituissa toimenpiteissä mainitaan kuitenkin vuohien sarvien poistaminen eläinlääkärin suorittamana kirurgisena toimenpiteenä. Koska kirurgisena toimenpiteenä tehty sarvien poistaminen on suurempi toimenpide kuin nupouttaminen, on nupouttamiseen liittyen tehty tulkinta, että eläinlääkärin suorittamana ja asianmukaista kivunlievitystä käyttäen myös vuohien nupoutus on sallittu toimenpide. Tiivistetysti nyky-lainsäädännön mukaan eläinlääkäri voi nupouttaa vuohen kivunlievitystä käyttäen.

Uusi eläinsuojelulaki tulee voimaan ensi vuonna

Eduskunta on hyväksynyt ja presidentti on vahvistanut uuden eläinten hyvinvointilain, ja laki tulee voimaan 1.1.2024 alkaen. Uudessa laissa mainitaan nautojen sarvenaiheiden tuhoamisen lisäksi myös vuohien sarvenaiheiden tuhoaminen sallittuna toimenpiteenä. Tulevaan lainsäädäntöön on kirjattu myös edellytys kipulääkkeiden käytölle, jos toimenpiteestä aiheutuva kipu ei ole lievää tai hetkellistä. Nupoutuksesta aiheutuvan kivun katsotaan aina nupoutus-

Asianmukainen kivunlievitys kilin nupoutuksessa tarkoittaa eläimen rauhoitusta, sarven alueen paikallispuudutusta sekä tulehduskipulääkitystä.

menetelmästä riippumatta olevan sellaista, että asianmukainen kipulääkitys vaaditaan.

Tarkempia säännöksiä siitä, millaista kivunlievitystä edellytetään ja voiko toimenpiteen tehdä vain eläinlääkäri vai muukin pätevä henkilö, annetaan myöhemmin asetuksessa.

Asianmukainen kivunlievitys kilin nupoutuksessa tarkoittaa eläimen rauhoitusta, sarven alueen paikallispuudutusta sekä tulehduskipulääkitystä. Rauhoitus helpottaa eläimen käsittelyä nupoutustilanteissa sekä estää kiinnipidosta ja toimenpiteestä aiheutuvaa kärsimystä. Paikallispuudutus poistaa nupoutuksen aiheuttamaa kipua nupoutushetkellä ja muutaman tunnin ajan toimenpiteen jälkeen. Tulehduskipulääkkeellä hoidetaan toimenpiteestä aiheutuvaa pitkäaikaista kipua.

Nupoutushetken kivunhoidon lisäksi eläinlääkäri voi luovuttaa tilalle kipulääkkeitä nupoutamiensa eläinten jatkohoitoa varten. Käytännössä tiloilla on havaittu, että kipulääkitykselle on tarvetta myös nupoutusta seuraavina vuorokausina.

Vuohien hyvinvoinnista ja kipulääkityksen tarpeesta nupoutuksen yhteydessä voi lukea lisää esimerkiksi **Essi Korhosen** lisensiaatin tutkielmasta, joka löytyy google- haulla ”Vuohien hyvinvointi nupoutuksessa Korhonen” tai osoitteesta: <http://hdl.handle.net/10138/303815>

KIRJOITTAJA
Terhi Jääskeläinen
Ruokavirasto

Tarkempia säännöksiä siitä, millaista kivunlievitystä edellytetään ja voiko toimenpiteen tehdä vain eläinlääkäri vai muukin pätevä henkilö, annetaan myöhemmin asetuksessa.

Muiden maiden nupoutuskäytännöt

Iso-Britannia: Ainoastaan eläinlääkäri saa nupouttaa, kivunlievitystä käytettävä

Itävalta: vuohien nupouttaminen on kiellettyä

Ruotsi: Eläinlääkäri tai eläinlääkärin päteväksi katsoma henkilö saa nupouttaa, kivunlievitystä käytettävä

Saksa: Ainoastaan eläinlääkäri voi nupouttaa

Sveitsi: Pätevä henkilö voi nupouttaa, kivunlievitys eläinlääkärin antamana

Vuohien nupoutukseen liittyvä lainsäädäntö ja pykälät

Eläinsuojelulaki 247/1996: §7
Eläinsuojeluastus 396/1996: §23

Tuleva lainsäädäntö:

Laki eläinten hyvinvoinnista (XX/2023): §15
Asetus eläimille suoritettavista toimenpiteistä valmistelussa maa- ja metsätalousministeriössä.

Lampaiden ja vuohien zoonoosit

OSA 2: VIRUS- JA LOISTAUDIT

KIRJOITTAJA
Teija Kokkonen
Ruokavirasto

Pienmärehtijöiden zoonoottisiin virus- ja loistauteihin kuuluu meillä tavallisimpia lampaiden, vuohien ja ihmisten yhteisiä tauteja, kuten orf ja toksoplasma.

Orf voi aiheuttaa kivulialta rakkuloita hoitajan käsiin

Orf-virus aiheuttaa lampaiden ja vuohien tarttuvan suutulehduksen. Orfia todetaan vuosittain lammas- ja joskus myös vuohinäytteissä. Näytteeksi orf-tutkimukseen otetaan rupea. Ihminen saa tartunnan ihovaurioiden kautta käsitellessään orfiin sairastuneita eläimiä. Orfissa kehittyvä rupi sisältää runsaasti virusta, joka säilyy pitkään, ja irronnut rupi voi olla epäsuoran tartunnan aiheuttaja. Orf aiheuttaa ihmisillä ihorakkuloita tartuntakohtaan, tavallisimmin käsiin ja sormiin, 3–7 vuorokauden kuluttua tartunnasta. Rakkulat ovat usein kivulialta ja ne paranevat itseksen 6–8 viikossa. Orf ei kuitenkaan tartu ihmisestä toiseen. Ihmisille ei kehity immuniteettia orf-tartunnan seurauksena, joten tartunta voi uusia.

Raivotauti on Suomessa harvinainen
Raivotauti eli rabies on vakava kuolemaan johtava virustauti. Kaikki nisäkkäät, myös ihminen, voivat sairastua. Rabies tarttuu

KUVA: Anna Kujala

raivotautiin sairastuneen, tavallisesti petoeläimen, pureman välityksellä. Sairastuneen eläimen sylki sisältää runsaasti rabiesvirusta. Oireiden alkaminen vaihtelee muutamasta päivästä useaan kuukauteen tartunnasta. Oireiden alettua rabies johtaa eläimen kuolemaan kahden viikon kuluessa. Lampailla rabies aiheuttaa lieviä käytöshäiriöitä, jotka etenevät lihaheikkoudeksi ja nielun halvaantumiseksi, joka ilmenee kuolaamisena ja nielemisvaikeuksina. Oireet lampaalla voivat muistuttaa nieluun juuttunutta rehupalaa. Ihminen voi saada tartunnan lampaan syljestä ihovaurioiden kautta yrittäessään selvittää nielutukoksen syytä. Altistuksen jälkeen välittömästi aloitettu hoito estää taudin puhkeamisen. Suomessa raivotautia esiintyi edellisen kerran vuosina 1988–1989, jolloin tartunta saatiin hallintaan pienpetojen rokotusohjelmalla, jota jatketaan yhä. Tuontikoirilta ja -kissoilta vaaditaan voimassa oleva raivotautirokotus, mutta lemmikkien salakuljetus muodostaa riskin.

Riittämättömästi kypsennetty liha voi aiheuttaa toksoplasmoosin

Toksoplasmoosin aiheuttaa *Toxoplasma gondii* -alkueläin, jonka pääisäntä on kissa. Monet nisäkkäät ja linnut voivat toimia toksoplasman väli-isäntinä. Väli-isännässä sekä myös kissassa loinen muodostaa kudoskystoja mm. lihaksiin ja aivoihin ja voi infektoida sikiön. Toksoplasmatartunnan saanut kissa erittää alle kahden viikon ajan ulosteessaan ookystoja, jotka tulevat tartuntakykyisiksi olosuhteista riippuen 1–5 päivässä. Lammas saa tartunnan syödessään tartuntakykyisiä ookystoja rehun, erityisesti laidunruohon seassa. Lampailla toksoplasmoosi aiheuttaa luomisia, muumiosikiöitä ja heikkoja karitsoita, mutta sen lisäksi se muodostaa kudoskystoja, jotka ovat yleensä oireettomia. Ihminen voi saada tartunnan lampaasta syödessään riittämättömästi kypsennettyä, kudoskystoja sisältävää lihaa. Tavallisempi tartuntatie on kuitenkin suoraan kissan ulosteista tai niiden saastuttamista kasviksista tai maaperästä. Kissa saa

toksoplasmatartunnan jälkeen immuniteetin, jonka johdosta se ei enää eritä ookystoja. Yleensä ulkona liikkuvat kissat saavat tartunnan jo nuorena jyräjästä ja pikkulinnuista, joten vanhemmat kissat eivät yleensä enää levitä tartuntaa. Stressi tai immuunipuutos sairaus voi kuitenkin aktivoida vanhemman kissan erittämään ookystoja. Ihmisellä toksoplasmoosi aiheuttaa flunssan kaltaisia oireita ja lisäksi raskaana olevilla se voi johtaa keskenmenoon tai toksoplasmoosia sairastavan lapsen syntymään.

Kryptosporidioosi tarttuu herkästi

Kryptosporidioosi on *Cryptosporidium parvum* -alkueläimen aiheuttama suolistosairaus, joka on viime vuosikymmenen aikana yleistynyt vasikkaripulin ja ihmisten suolistotulehduksen aiheuttajana. Kryptosporidioosi voi tarttua myös pienmärehtijöihin, ja meillä tartunta on todettu kahdesti kileillä. Kryptosporidit aiheuttavat alle kuukauden ikäisillä karitsoilla ja kileillä ripulia, joka yleensä rajoittuu itsestään. Ihminen voi saada tartunnan ripuloivien eläinten tai toisten ihmisten ulosteesta ja kaiken ikäiset voivat sairastua. Myös elintarvike- ja vesiperäisiä tartuntoja esiintyy. Kryptosporidioosi on

erittäin herkästi tarttuva, sillä sen ookystat ovat välittömästi tartuntakykyisiä ja tartuntaan tarvittava ookystamäärä on pieni. Lisäksi ookystat säilyvät pitkään ympäristössä ja ovat vastustuskykyisiä useille desinfektio-aineille.

Suomessa vähän suoraan lampaista tarttuvia zoonooseja

Suomessa ei juurikaan esiinny vakavia suoraan lampaista ihmisiin tarttuvia tauteja. Meillä merkittävimpinä voi pitää orfia ja mahdollisesti myös kryptosporidioosia, mikäli se yleistyy pienmärehtijöillä. Monet luomisen aiheuttajat ovat zoonoottisia. Luomisongelmissa (yli 2 % karitsoinneista) on suositeltavaa tutkia sikiöitä jälkeisineen ja luoneiden emien verinäytteitä luomisen aiheuttajan selvittämiseksi. Raskaana olevien ja immuunivajeisten tulisi välttää työskentelyä luoneiden eläinten ja luomismateriaalin kanssa. Huolellinen käsien pesu vedellä ja saippualla aina lampolaan mennessä ja sieltä poistuttaessa sekä suojakäsineiden, tarvittaessa nenä-suusuojaimen, käyttö luomisten ja sairaiden eläinten hoidon sekä ihovaurioiden yhteydessä pienentävät tartuntariskiä. Rehujen ja kuivikkeiden suo-

jaus haittaeläimiltä sekä asianmukainen luomis-, karitsointi- ja teurasjätteen sekä raatojen hävittäminen ovat tärkeä osa tautisuojausta. Ulkomaan eläintuonnit muodostavat riskin saada maahan uusia taudinaiheuttajia, joista osa voi olla zoonoottisia. ETT:n ohjeiden noudattaminen, lähtötilan tautitilanteen selvittäminen ja eläinten 4–6 viikon eristys ennen katraaseen yhdistämistä tulisi olla rutiinia kaikessa eläinkaupassa.

Lisätietoa zoonooseista:
ruokavirasto.fi/zoonoosikeskus

Lammasnurmi

Kestävä ja maittava

Oma siemensEOS

Tilan yksilöllisiin tarpeisiin räätälöity

NATURCOM

 Aina jyvällä

92400 Ruukki
p. (08) 270 7200
p. (02) 762 6200

www.naturcom.fi

Paluu tulevaisuuteen

Kymmenes kansainvälinen lammaseläinlääkärien kongressi (ISVC 2023) oli maaliskuussa Espanjan Sevillassa valinnut kolme pääaihetta; kestävä tuotanto, antibioottien käytön vähentäminen ja lammastalouden globaaleihin ughiin varautuminen. Tutkijat ja lammaseläinlääkärit ympäri maailman raportoivat tuoreita tuloksiaan sekä näkemyksiään siitä, mihin lammas- ja vuohitalous ovat kehittyvässä. Samalla, kun on otettu uusia innovaatioita käyttöön, on monia perinteisiä hoitokäytäntöjä alettu arvostaa osana kestävämmän tuotannon ratkaisuja. Seuraavassa eräitä nostoja suuresta esitelmien määrästä.

Loistartunnat rajoittavat tuotantoa

Professori **Neil Sargison** Edinburghin yliopistosta piti sisäloistartuntoja kaikkein suurimpana kestävää tuotantoa rajoittavana asiana. Tehokkaan ja kestävän tuotannon saavuttaminen edellyttää suunnitelmallista eläinten terveyden tukemista, joka on räätälöity yksittäisen tilan tarpeisiin ja jonka tavoitteena on ongelmien ehkäisy ennalta. Loistorjunnan periaatteena on olla altistamatta eläimiä missään vaiheessa liian voimakkailla tartunnoille, mutta samalla antaa eläimille mahdollisuus vastus-

tuskyvyn rakentamiseen. Ajoitus ratkaisee. Säiden vaihtelut tuovat lisähaastetta. Toisinaan on turvaututtava myös lääkityksiin, mutta niistä ei ole varsinaista hyötyä loistartuntojen ”hävittämisessä”. Liiallinen ja virheellinen lääkkeiden käyttö johtaa vääjäämättä loisläakeresistenssiin, kuten on nähty maailmanlaajuisesti.

(K-44, *The global need for advances in the sustainable control of helminth parasites.*)

Parempaa sisäloishallintaa

Eläinlääkäri **James P. Crilly** työskentelee eläinlääkäriasemalla Etelä-Englannin Oxfordshiressa. Hän kertoi havainneensa omilla asiakastiloillaan, että sisäloistorjunta on tuomittu epäonnistumaan, jos loistorjunnassa turvaututaan ainoastaan loislääkkeisiin, unohdetaan loisten biologia eikä kunnioiteta laidunympäristön monimutkaisia vuorovaikutuksia.

Espanjassa on lammas- ja vuohirokkoepidemioita. Ruokavirasto kertoo kotisivuillaan, että lammas- ja vuohirokko ovat ominaisia iholle levinneet kyhmyt ja korkea kuolleisuus. Ensimmäiseksi havaitaan sierain- ja silmävuoto, kuume, hengitysvaikeudet, depressio ja ruokahaluttomuus. Ihomuutokset huomataan helpoimmin naaman, huulten, sierainten ja silmäluomien iholla ja ne alkavat kehittyä kuumeen noustessa. Ihomuutokset alkavat pieninä pyöreinä punottavina täplinä (makula), joista kehittyy n. 0,5–1 cm kokoisia kovia paurauksia (papula). Taudin edetessä papulat haavautuvat ja rupeutuvat. Ihomuutoksia voi olla kaikkialla, mutta ne näkyvät selvimmin vähäkarvaisilla alueilla ja utareessa. KUVAT: Ministerio de agricultura, pesca y alimentación

Hänen kokemustensa mukaan lammastila, joka hyödyntää moderneja innovaatioita, kykenee hallitsemaan sisäloistartuntoja olematta riippuvainen eläinten joukkolääkityksistä. Lohkokohtaista laiduntamista on mahdollista ohjata sellaisen mallin mukaisesti, jossa otetaan huomioon reaaliaikainen sääennuste, ryhmän laidunnushistoria ja papananäytetulokset sekä lohkon laidunnuspaine. Elektroniset korvamerkit ja automaattipunnitus havaitsivat ongelmat nopeasti, mutta tunnistavat myös ne yksilöt, joista kannattaa valita pitoeläimet. Mittareista saatavat tiedot on yhdistettävissä lampaiden ja nautojen vuorolaidunnukseen, hyväntuottoisiin ja säänvaihteluita kestäviin rehukasveihin ja siihen, että laitumet kiertävät viljelysuunnitelman mukaisesti tuottaen joka vuosi puhtaita laitumia nuorimmille eläimille. Siis 100 vuoden takaisin hyviin käytäntöihin!

(K-45, *Back to the future? Advances in control of gastrointestinal roundworms.*)

Hyvinvointimerkit kuluttajapakkauksiin

Tutkija **George Stillwell** Lissabonin yliopistosta katsoi hyvinvointimerkkien olevan tulevaisuudessa välttämättömiä myös lampaanlihan kuluttajapakkauksissa. Hän perusteli asiaa kuluttajien tiedonsaantikeudella, parhaiden käytäntöjen tuomalla tuottavuuden kasvulla ja EU:n vihreän kehityksen ohjelman uusilla aloitteilla. Kehityksen tulisi kulkea kohti harmonisoituja merkkejä, joiden perusteena olisi ulkopuolisen tahon suorittama eläinten hyvinvoinnin arviointi tilalla. Arvioinnin olisi oltava täsmällistä ja läpinäkyvää ja perustuttava tutkittuun tietoon eläinten käyttäytymisestä. (K-49, *Assessing welfare of small ruminants on-farm.*)

Laadukkaan ternimaidon merkitys

Tutkija **Kim Hamer** Glasgown yliopistosta tavoitteli karitsakuolleisuuden pienentämistä parempilaatuisella ternimaidolla. Tutkimusryhmä vertasi 112 uuhien ternimaidon ja niiden 223 pikkukaritsan seerumin IgG-vasta-ainepitoisuuksia Brix refraktometrillä ja RID-menetelmällä. Kävi ilmi, että matalimman ja korkeimman pitoisuuden ero oli suuri niin seerumi- kuin ternimaitonäytteissä. Brix-testi toimi luotettavimmin ternimaitonäytteille. Tutkijat pyrkivät määrittämään sellaisen Brix-testin sopivan raja-arvon, joka erottelisi ne uuhet, joiden ternimaidon vasta-ainepitoisuuden ei katsottu olevan riittävä, kun karitsoita on kaksi. Heidän aineistossaan tällaisena

raja-arvona toimi 22,1 % tulos. Tämän alle jäi noin 5 % uuhista, mikä oli yllättäen aiempia tutkimuksia selvästi pienempi osuus. (O-166, *Defining optimal cutpoints for digital Brix refractometry to determine IgG concentration in ewe colostrum and lamb serum from four Scottish lowland sheep flock.*)

Lammas- ja vuohirokkoepidemia Espanjassa

G. Cáceres Garrido Espanjan maatalousministeriöstä kuvaili syyskuussa käynnistynyttä lammas- ja vuohirokkoepidemiaa. Kyseessä on helposti leviävä vakava a-luokan eläintauti, jota vastustetaan EU-lainsäädännöllä.

Viruksen aiheuttama tauti palasi Espanjaan 50 vuoden tauon jälkeen, ja niin tuottajien kuin eläinlääkärien tautitietoisuutta on jouduttu parantamaan.

Ensimmäinen tartunta todettiin eteläisessä Granadan maakunnassa, jossa tuotetaan karitsoita ja karitsanlihaa pienellä laajaperäisillä tiloilla. Sieltä se levisi välityskaritsoiden mukana pohjoisemmaksi Cuencan maakuntaan, jossa tuotanto keskittyy huomattavasti suurempiin yksiköihin ja jossa tuotetaan myös paljon maitoa suurilla lypsylammastiloilla. Tähän mennessä 28 tilalla eläimet on lopetettu tartunnan vuoksi.

Suoja- ja valvontavyöhykkeillä on tiloilla voimassa rajoittavat määräykset, tarkastuksia ja bioturvausta tehostettu. Tarkastetuilta tiloilta eläimiä saa siirtää, mutta vain teuraaksi. Maidon käyttö on sallittu pastöroinnin jälkeen. Uusin tapaus todettiin maaliskuussa 1400 lypsylampaan tilalla, joka onneksi sijaitsee valvontavyöhykkeellä.

Espanjan viranomaiset ovat edelleen toiveikkaita, että epidemia saataisiin pian hallintaan.

Granadassa se näyttää onnistuneen paremmin.

(K-26, *Sheep pox virus outbreak: Spanish experience.*)

Esittelyssä suomalainen terveydenhuolto-ohjelma

Eläinlääkäri **Johanna Rautiainen** esitteli kongressissa Lammasterveys 2020 –laadunvarmistus ja terveydenhuolto-ohjelmaa. Ohjelman tavoitteena on varmistaa eläinten terveyttä ja hyvinvointia sekä parantaa tuottavuutta lampolassa.

Ohjelmassa on tunnistettu uuhien tuotantovuoden seitsemän toisiaan seuraavaa tuotantovaihetta, joita voi käsitellä karitsakasvatuksen osaprosesseina ja joihin on mahdollista laatia oleellisen tärkeitä prosessin hallinnan valvontapisteitä. Kaikkiin osaprosesseihin liittyy myös välttämättömiä tukitoimintoja.

Lisäksi on tärkeää, että tuottajalla on käytössään kolmenlaisia mittareita; prosessin tilaa ja tukitoimien hyödyntämistä kuvaavat mittarit sekä tuotannon onnistumista kuvaavat mittarit.

Kokonaisuus voi toimia tehokkaasti vain, kun tuottaja tavoittelee jokaisessa tuotantovaiheessa vähintään keskinkertaista tulosta. Osoptimoinnin sijaan on kannattavampaa välttää alisuoriutumista missään yksittäisessä tuotantovaiheessa.

(O-133, *A unique quality assurance and herd health programme for Finnish sheep herds.*)

KIRJOITTAJAT
Johanna Rautiainen
Eero Rautiainen
Lammasmaailma Oy

Lammasmaailma Oy
LAMMASLÄÄKÄRI: puh. 0600 306 627 (maksullinen)
info@lammasmaailma.fi

Monipuolisesti kotimaisesta karitsasta

Monesti karitsanpaistista tai -lavasta jää lihaa yli ensimmäisen syöntikerran jälkeen. Lampaanlihan tuotantoketjun kehittäminen -hanke pyysi Suomen kokkimaajoukkueen joukkueenjohtajaa, chef Katja Tuomaista, ideoimaan miten ylijääneet lihat voisi hyödyntää uusissa ruokalajeissa. Videot, jolla Katja kertoo miten ruokalajit valmistetaan, sekä reseptit PDF-muodossa löytyvät osoitteesta www.lammasyhdistys.fi/materiaalipankki.

Karitsa-arancinit kaurasta ja minttu-jogurttikastike

AINEKSET

- Kaurarisotto
- 1 kpl shalottisipulia
- 1 kpl valkosipulinkynttä
- 1 rkl ruokaöljyä
- 3 dl hiottu kauraa
- 1 dl valkoviiniä
- 8 dl kasvislientä
- ½ parmesanraastetta
- suolaa ja mustapippuria
- 1 kpl kananmuna

Karitsatäyte
kypsää karitsanpaistia
tuoretta persiljaa
suolaa, mustapippuria ja ripaus cayennepippuria

Panerointi
1 kpl kananmuna
2 dl pankojauhoja

Minttu-jogurttikastike
2 dl maustamatonta jogurttia 10%
2 rkl hunajaa
½ tl suolaa
hienonnettu tuoretta minttua
Sekoita minttu-jogurttikastikkeen kaikki ainekset keskenään ja anna maustua jääkaapissa.

TEE NÄIN

Kaurarisotto
Hienonna sipuli ja kuullota hetki öljyssä pannulla. Lisää kaura ja kuullota niitä miedolla lämmöllä hetken aikaa. Lisää valkoviini ja anna haihtua. Lisää kasvislientä noin 2 dl kerrallaan ja anna imeytyä samalla sekoittaen. Lisää lopuksi raastettu juusto, mausta suolalla ja pippurilla ja anna jäähtyä hetki. Lisää joukkoon kananmuna, sekoita ja laita jääkaappiin.

Karitsatäyte
Sekoita hienonnettu kypsä karitsanliha ja hienonnettu persilja keskenään ja mausta suolalla, mustapippurilla ja ripauksella cayennepippuria.

Arancinit
Ota ruokalusikallinen kylmää risottomassaa kämmenelle ja laita teelusikallinen täytettä palleron sisään. Ota toinen lusikallinen risottomassaa ja sulje sillä pallo. Pyörittele risottopallot ensin vatkatussa kananmunassa ja sitten pankojauhoissa. Uppopaista 180-asteisessa rasvassa 3–4 minuutin ajan, kunnes pallo on kauriin kullankruskea. Nosta arancinit talouspaperin päälle valumaan ja tarjoile lämpiminä minttu-jogurttikastikkeen kanssa.

Bao bun -höyrysämpylät karamellikaritsalla marinoitua punasipulia ja piparjuurimajoneesi

AINEKSET

4 kpl bao bun -höyrysämpylää

Karamellikaritsa
500 g kypsää karitsanlihaa, esimerkiksi karitsanlapaa
3 kpl shalottisipulia
300 g ruokosokeria
1 dl vettä
2 dl karitsan paistolientä tai vahvaa lihalientä
1 kpl kanelitanko
1 kpl tähtianista

Marinoitu punasipuli
2 kpl punasipulia'
½ dl punaviinietikkaa
2 rkl sokeria
½ tl suolaa
1dl rypsiöljyä

Piparjuurimajoneesi
1 kpl kananmuna
2 kpl kananmunan keltuaista
2 rkl valkoviinietikkaa
1 tl sinappia
rypsiöljyä
pala piparjuurta
suolaa

Tomaattinen karitsakeitto ja yrttismetana

AINEKSET

Keitto
4 rkl ruokaöljyä
3 porkkanaa
4 perunaa
pieni pala juuriselleriä
2 sipulia
100 g purjosipulia
2 valkosipulinkynttä
1 1/2 l lihalientä
100 g tomattipyrettä
400 g tomatimurskaa
5 kpl mustapippuria
3 kpl laakerinlehteä
suolaa
500 g kypsää karitsanlihaa, esimerkiksi paistia

Yrttismetana
200 g smetanaa
30 g ruohosipulia

TEE NÄIN

Karamellikaritsa
Laita sokeri, vesi ja lihaliemi laakeaan kattilaan ja kuumenna kunnes seos alkaa kuplimaan ja sokeri sulaa. Lisää pannulle mausteet, viipaloidut shalottisipulit ja pilkottu karitsanliha. Anna porista matalalla lämmöllä kunnes seos on karamellisoitunut.

Marinoitu punasipuli
Viipaloi punasipulit ohuiksi viipaleiksi.Kiehauta etikka, sokeri, suola ja kaada punasipuliviipaleiden päälle. Anna jäähtyä ja lisää joukkoon rypsiöljy. Laita jääkaappiin marinoitumaan.

Piparjuurimajoneesi
Laita kanamuna, keltuaiset, etikka ja sinappi blenderiin (tähän voit myös käyttää sauvasekoitinta) ja aja hetki kunnes seos on tasaista Lisää öljyä ohuena nauhana koko ajan sekoittaen kunnes seos on emulgoitunut. Siirrä majoneesi kulhoon ja mausta makusi mukaan raastetulla piparjuurella ja suolalla.

Valmista höyrysämpylät pakkauksen ohjeen mukaan. Täytä sämpylät karitsanlihalla, punasipulilla ja majoneesilla. Koristele esimerkiksi tuoreella korianterilla.

TEE NÄIN

Kuori ja kuutioi juurekset noin 1x1 cm kuutioiksi, kuutioi sipuli, hienonna valkosipuli ja viipaloi purjo. Lisää laakean kattilan pohjalle öljy ja kuullota juureksia hetki. Lisää tomaattipyre ja kuullota vielä hetki. Lisää lihaliemi, tomaattimurska ja mausteet ja anna porista kunnes juurekset ovat lähes kypsiä. Lihaliemenä voit käyttää uunissa valmistetun karitsanpaistin paistolientä ja vettä. Lisää pilkottu kypsä karitsanliha ja anna vielä hautua miedolla lämmöllä noin 30 minuuttia. Tarkista maku ja lisää tarvittaessa suolaa. Vatkaa smetana kuohkeaksi vaahdoksi ja lisää joukkoon hienonnettu ruohosipuli. Mausta halutessasi suolalla. Laita keitto annoskulhoihin tai lautasille. Lusikoi yrttismetanaa höyryävän keiton päälle.

Mångsidigt av inhemskt lammkött

Ofta blir det rester kvar efter att man ätit av en lammstek eller -bog. Projektet Lampaanlihan tuo- tantoketjun kehittäminen bad chef Katja Tuomainen, lagledare för Finlands kocklandslag, skapa nya maträtter där man utnyttjar det överblivna lammköttet. Videofilmerna, där Katja visar hur du tillverkar maträtterna, samt recepten i PDF-format finns på adressen www.lammasyhdistys.fi/materiaalipankki.

Lammarancini av havre med yoghurt-myntasås

INGREDIENSER

- Havrerisotto*
1 st schalottenlök
1 st vitlöksklyfta
1 msk matolja
3 dl polerad havre
1 dl vitt vin
8 dl grönsaksbuljong
½ dl riven parmesan
salt och svartpeppar
1 st ägg
- Lammfyllning*
tillagad lammstek
färsk persilja
salt, svartpeppar och
en gnutta cayennepeppar

- Panering*
1 st ägg
2 dl panko-ströbröd

- Yoghurt-myntasås*
2 dl naturell yoghurt 10%
2 msk honung
½ tsk salt
finhackad färsk mynta
Blanda ihop yoghurt-myntasåsens ingredienser och låg såsen vila i kylan.

GÖR SÅ HÄR

- Havrerisotto*
Finhacka löken och stek en stund i olja på pannan. Tillsätt havre och stek en stund på svag värme. Tillsätt vitvinet och låt det avdunsta. Tillsätt grönsaksbuljong 2 dl i taget och låt vätskan sugas in under omrörning. Tillsätt till sist den rivna osten, smaksätt med salt och peppar och låt svalna en stund. Tillsätt ägget, rör om och lägg i kylan.

- Lammfyllning*
Blanda ihop det finfördelade tillagade lammköttet och hackad persilja. Smaksätt med salt, svartpeppar och en aning cayennepeppar.

- Arancinin*
Ta en matsked kall risottomassa på handflatan och sätt en tesked av fyllningen in i bollen. Ta ytterligare en sked av risottomassan och stäng bollen med den. Rulla risottobollarna först i ett uppvispat ägg och sedan i panko-ströbröd. Friter i 180-grader varm olja under 3–4 minuter, tills bollen är vackert gyllenbrun. Låt arancinin rinna av på ett hushållspapper och servera dem sedan varma med yoghurt-myntasås.

Bao buns med karamelliserat lammkött, marinerad rödlök och pepparotsmajonnäs

INGREDIENSER

- 4 st färdiga bao bun -bröd

- Karamelliserat lammkött*
500 g tillagat lammkött, t.ex. lammbog
3 st schalottenlökar
300 g rörsocker
1 dl vatten
2 dl stekspad av lamm eller stark köttbuljong
1 st kanelstång
1 st stjärnanis

- Marinerad rödlök*
2 st rödlökar
½ dl rödvinsvinäger
2 msk socker
½ tsk salt
1dl rybsolja

- Pepparotsmajonnäs*
1 st ägg
2 st äggulor
2 msk vitvinsvinäger
1 tsk senap
rybsolja
en bit pepparrot
salt

Tomat- och lammsoppa med örtsmetana

INGREDIENSER

- Soppa*
4 msk matolja
3 morötter
4 potatisar
liten bit rotselleri
2 lökar
100 g purjolök
2 vitlöksklyftor
1 1/2 l köttbuljong
100 g tomatpuré
400 g krossad tomat
5 st svartpeppar
3 st lagerblad
salt
500 g tillagat lammkött, t.ex. lammstek

- Örtsmetana*
200 g smetana
30 g gräslök

GÖR SÅ HÄR

- Karamelliserat lammkött*
Lägg socker, vatten och köttbuljong i en vid kastrull och värm tills blandningen börjar bubbla och sockret smälter. Tillsätt kryddorna, skivad schalottenlök och det finfördelade lammköttet. Låt koka på svag värme tills blandningen karamelliseras.

- Marinerad rödlök*
Skiva rödlöken i tunna skivor. Koka upp vinägern, sockret och saltet och häll blandningen över lökskivorna. Låt svalna och tillsätt rybsoljan. Låt marineras i kylskåpet.

- Pepparotsmajonnäs*
Sätt ägget, gulorna, vinägern och senapen i en blender. Du kan också använda en stavmixer. Kör en stund tills blandningen är jämn. Tillsätt olja i en tunn stråle under konstant omrörning tills blandningen emulgeras. Häll majonnäsen i en skål och smaksätt efter tycke med riven pepparrot och salt.

- Tillverka bao bunsen enligt förpackningens anvisningar. Fyll bröden med lammkött, rödlök och majonnäs. Dekorera till exempel med färsk koriander.

GÖR SÅ HÄR

- Skala och tärna rotfrukterna i cirka 1x1 cm stora kuber, skär löken i kuber, finhacka vitlöken och skiva purjon. Lägg olja i en vid kastrull och stek rotfrukterna och lökarna en stund. Tillsätt tomatpurén och stek ytterligare en stund. Tillsätt köttbuljong, krossad tomat och kryddor och låt koka tills rotfrukterna är nästan mjuka. Som köttbuljong kan du använda stekspadet från en lammstek tillsammans med vatten. Tillsätt den finfördelade lammköttet och låt sjuda på svag värme cirka 30 minuter. Smaka av och tillsätt salt vid behov. Vispa smetanan till ett fluffigt skum och tillsätt hackad gräslök. Tillsätt salt vid behov. Servera soppan i portionsskålar och sätt smetana på den ån- gande varma soppan.

Suomen Lammasyhdistyksen kevätkokous ja lampureiden kesäretki Valamoon 26.7.2023

Suomen Lammasyhdistyksen tämänvuotinen kevätkokous ja lampureiden kesäretki pidetään Valamon luostarissa keskiviikkona 26.7. 2023.

OHJELMA JA AIKATAULU tarkentuvat myöhemmin, mutta kokouksen lisäksi luvassa ovat ainakin lampaiden alueella tapahtuvaan maisemanhoitotyöhön perehtyminen, opastettu tutustuminen luostariin sekä Valamon viinitila- ja tislamokierros. Päivän kruunaa perinteisesti lampuri-illallinen.

Valamon kirkoissa pääsee näkemään upeat ikonit sekä muun Laatokan Valamosta Heinävedelle 1940-luvulla evakuidun esineistön. Luostarista löytyvät myös historiallinen museo sekä näyttelytila, jossa kesällä 2023 on käynnissä Martta Wendelin taidenäyttely.

Tarkempi kutsu, ilmoittautumisohjeet ja eri aktiviteettien hinnat tulevat Lammas & vuohi -lehteen 3/2023 sekä SLY:n koti- ja Facebook-sivuille. **Mahdollinen majoitus on kuitenkin syytä varata aiemmin. Lampureille on alustavasti varattu 2 hengen huoneita Luostarihotellista ja sekä 1 että 2 hengen huoneita Vierasmajasta. Varaukset ovat voimassa 26.6.2023 asti. Mikäli olet osallistumassa päivään ja haluat majoittua luostarin alueella, varaa majoitus itse 26.6. mennessä:**

Valamon luostarin myyntipalvelu puh. 017 570 1810, myyntipalvelu@valamo.fi
Mainitse varauksen yhteydessä olevasi tulossa lampureiden retkelle.

Majoitushinnat:

- Luostarihotelli 2 hh, oma kph ja aamiainen 150 €/huone
- Vierasmaja 2 hh, jaettu kph, aamiainen kuuluu hintaan 90 €/huone
- Vierasmaja 1 hh, jaettu kph, aamiainen kuuluu hintaan 60 €/huone

